

Sosiaalivakuutus

TEEMA: NUORET JA KELA

Nuorten talossa on
kynnys matalalla ja
aikuiset lähellä s. 10

Nuori tarvitsee tukea, apua
ja neuvoja ajoissa s. 16

Miten opintotukea
pitäisi kehittää? s. 22

Olli Kangas: Tanskassa on
osallistava sosiaaliturva s. 28

SISÄLLYS

16

Nuorten pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen on helpotettu lakimuutoksella. Kela tarjoaa kuntoutuskursseja myös mielenterveyden häiriöitä sairastaville nuorille.

TEEMA

Kela ja nuoret

10 TERVEISET PÄÄTTÄJÄLLE

Viranomaiset tulevat nuorten luokse Tampereen Nuorten talossa.

16 NUORI TARVITSEE APUA NOPEASTI

Juha Torkkeli, Irja Kiisseli ja Annamari Tuulio-Henriksson kertovat, miten nuorten palveluja pitäisi parantaa.

21 VASTAUKSIA

Verkkopalvelut yhdestä paikasta.

22 OPISKELIJAN ASIANAJAJA

Ilpo Lahtinen tuntee opintotukijärjestelmän kuin omat taskunsa.

26 TAKAISINPERINTÄ UUDISTUI

Etuuksien takaisinperintä hoidetaan uudessa Perintäkeskuksessa.

28 LOPPU ILMAISELLE TUELLE?

Olli Kangas tarkastelee Tanskan ratkaisuja osallistavasta sosiaaliturvasta.

31 PALVELU

Kela-kieltä uudistettiin Selkeys- ja Haku-hankkeilla.

33 NÄKÖKULMA

Oma yksikkö kansainvälisille asioille.

KESKUSTELUA

9 KOLUMNII Jorma Viitala

14 PÄÄTTÄJÄRAATI Vastaamassa Kelan opiskelijaraadin jäseniä

32 KOLUMNII Ilona Autti-Rämö

JOKA NUMEROSSA

6 KUMPPANI Sosiaalikirjuri Sirkka Vaarala, Rovaniemen varuskunta

15 TILASTOILMIÖ Nuorille maksetaan viidesosa Kelan etuuksista

25 TUTKIJALTA Ajankäyttö paljastaa aikuisen

34 VÄITÖS Päivi Känkänen

35 TUTKIJALTA Vajaakuntoiselle nuorelle tarvitaan selkeämpi reitti ammatti-tutkintoon

37 JULKAISUT

39 TYÖSSÄ JA TULOSSA

40 SVENSKA SIDOR

43 JOSKUS ENNEN

Kela|Fpa^{fi}

Sosiaalivakuutus 1.2014. 52. vuosikerta. Sosiaali- ja terveysturvan asiantuntijalehti Kelan sidosryhmille. Vuonna 2014 ilmestyy neljä numeroa. **Sosiaalivakuutus 2/2014 ilmestyy toukokuussa.** Aineistot 8.4.2014 mennessä sosiaalivakuutus@kela.fi. Facktidsskrift om social- och hälsovård för FPA:s intressentgrupper. Tidningen utkommer med fyra nummer år 2014 **Julkaisija** Kansaneläkelaitos, PL 450, 00101 Helsinki **Puhelin** 020 634 11 **Sähköposti** sosiaalivakuutus@kela.fi tai etunimi.sukunimi@kela.fi **Verkossa** www.kela.fi/sosiaalivakuutus **Päätoimittaja** Seija Kauppinen **Vt. Toimituspäällikkö** Johanna Koskinen **Toimitus ja taitto** Alma 360 **Tuottaja** Tarja Västilä **Toimitussihteeri** Kati Särkelä **AD** Liisa Seppo **Tuotanto-AD** Anniina Rummukainen **Kuvatoimitus** Kuvasuunnittelu- ja agentuuri-toimisto Keksi **Kansi** Suvi-Tuuli Kankaanpää **Osoitelähde** Kelan osoiterekisteri **Osoitteenmuutokset ja tilaukset** sosiaalivakuutus@kela.fi tai puh. 020 634 1459 **Paino** PunaMusta Oy, Joensuu ISSN 0584-1410 (painettu) ISSN 2242-9301 (verkkojulkaisu) Vapaasti lainattavissa, jos lähde mainitaan. Kirjoituksissa esiintyvät kannanotot eivät välttämättä vastaa Kelan kantaa.

Nuori tarvitsee auttavaa kättä

Yhteiskunnan turvaverkko voi olla niin monimutkainen, että nuori tarvitsee ohjausta päästäkseen eteenpäin.

Tässä lehdessä puhumme paljon nuorista. Nuorisotakuu on hallitusohjelman kärkihanke, joka perustuu eri tahojen yhteistyöhön nuorten hyväksi. Toimeenpanijoina ovat mm. opetushallinto, työ- ja elinkeinohallinto ja nuorisotyö. Myös Kelalla on nuorisotakuun toteutuksessa asian-
tuntijan ja yhteistyökumppanin rooli.

Nuoret on tärkeä asiakasryhmä Kelalle. He opiskelevat, perustavat perheen, muuttavat omilleen asumistuen turvin ja sairastavat. Kun kaikki menee suunnitelmien mukaan, asiat sujuvat. Mutta miten saada kiinni nuoresta, joka on vaarassa syrjäytyä?

Kelassa pitäisi havahtua, kun nuori sairastelee, opinnot jäävät kesken, työtä ei löydy. Nuori tarvitsee apua ja ohjausta, koska yhteiskunnan turvaverkko on monimutkainen ja vaikeaselkoinen erityisesti sellaiselle, joka ei ole tottunut asioimaan viranomaisen kanssa.

Kela on mukana työvoiman palvelukeskusten toiminnassa, jonka tarkoituksena on antaa asiakkaalle TE-toimiston, kuntien ja Kelan työllistymistä edistäviä palveluja yhdestä paikasta silloin, kun työnhaku on jostakin syystä pitkittynyt tai mutkistunut. Työvoiman palvelukeskus on tarkoitettu myös työttömälle nuorelle.

Nuori voi tarvita sairauden tai vamman vuoksi kuntoutusta selviytyäkseen elämässään eteenpäin. Kuntoutusmahdollisuuksia on tarjolla, mutta ne ovat nuorten keskuudessa huonosti tunnettuja. Kuntoutus sananakin voi olla vieras ja viedä ajatukset vanhempien ikäluokkien tilanteeseen. Kela pyrkii tehostamaan viestintään-

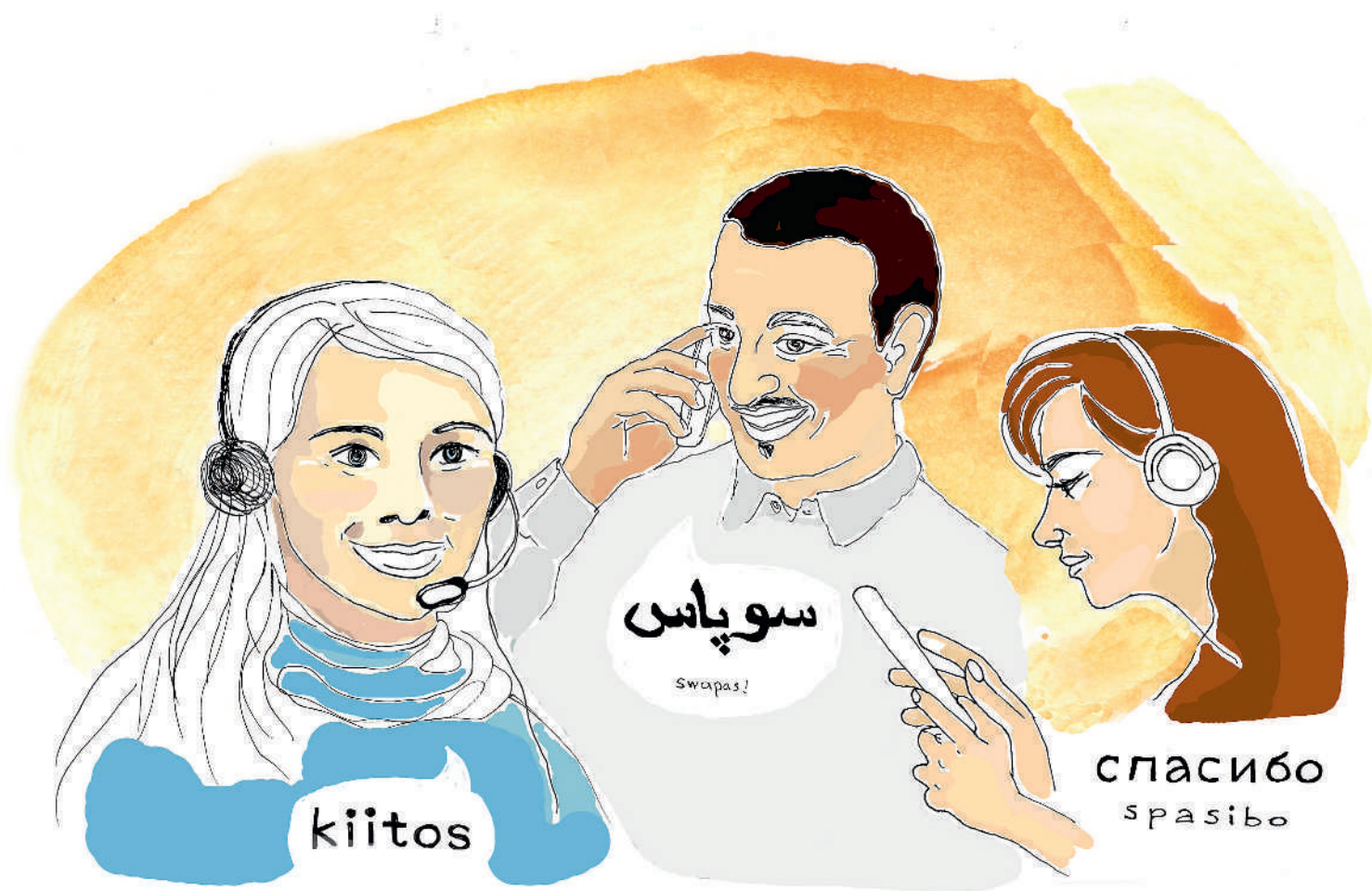
sä kuntoutuspalveluista niin nuorille itselleen kuin heidän kanssaan työskenteleville kuten nuorisotyöntekijöille, kouluille ja terveydenhuollolle.

Suomessa käydään nyt keskustelua osallistavasta sosiaaliturvasta. Moni katsoo, että ”ilmainen raha” passivoi ja syrjäyttää ihmisiä. Kelan tutkimusjohtaja Olli Kangas kertoo Tanskan mallista, jossa alle 30-vuotiaille ei enää myönnetä toimeentulotukea, vaan heidät ohjataan koulutukseen, työharjoitteluun tai erilaisiin hyötytyöihin. Esimerkiksi auttamalla vanhuksia voi saada toimeentulotukea vastikkeeksi tehdystä työstä.

Kangas peräänkuuluttaa Suomeenkin järeämpiä keinoja, joilla estetään nuorten jääminen toimeentulotuen varaan. Toimeentulotuki on tarkoitettu tilapäiseksi avuksi hädän hetkellä, ei pysyväksi rahanlähteeksi. ”Miksi pienipalkkaisen siivoojan täytyy maksaa veroja, jotta terve parikymppinen voi viettää aikaansa kotona toimeentulotuella ja kieltäytyä paskaduuneista?” Olli Kangas kysyy. Sosiaali- ja terveysministeriö onkin asettanut työryhmän kehittämään osallistavaa sosiaaliturvaa. ■

*Osallistava
sosiaaliturva
puhuttaa nyt.*

Seija Kauppinen

Kela palvelee myös etänä

Kela kehittää etäpalvelujaan. Ensimmäisinä käynnistyvät maahanmuuttajien ja erikielisten palvelujen pilotit.

SUOMEEN TYÖN PERÄSSÄ MUUTTAVILLE ja erikielisiä palveluja kaipaaville asiakkaille tarjotaan muutamissa toimistoissa etänä Kelan palveluita. Yhteydet hoidetaan pikaviestijärjestelmä Lyncillä tai puhelimella. Palvelua varten tarvitaan ajanvaraus.

In To Finland, joka on Kelan ja Verohallinnon yhteinen palvelupiste ulkomaisille työntekijöille Suomessa, neuvoa Kelan Lahden ja Kotkan toimistossa asioivia asiakkaita etäpalveluna tai puhelimessa. Toi-

mistossa asiakkaan apuna on palveluneuvoja, ja Helsingissä etäyhteyden päässä on puolestaan maahanmuuttoon perehtynyt palveluneuvoja. Palvelua tarjotaan suomen lisäksi englanniksi ja venäjäksi.

Omallalla äidinkielellä

Helsingin, Espoon ja Vantaan–Porvoon vakuutuspiirit kokeilevat ns. monikielistä puhelinpalvelua, joka sekä toimii ajanvarauksella. Pääkaupunkiseudulla palvelee

15 toimistoa. Monikielisen puhelinajan tilaamisesta huolehtivat toimistojen palveluneuvojat.

Asiakas saa palvelua venäjän, kurdin/soraanin, darin ja farsin kielellä. Kielitaitoinen palveluneuvoja soittaa asiakkaalle soittuna aikana.

Etäpalvelun ja eri kielillä tarjottavan palvelun kehittäminen on Kelan tuoreen asiakkuusohjelman satoa. Pilotit kestävät tämän vuoden toukokuun loppuun. ■

LAINMUUTOS

Kelan hallinnosta tulossa kaksiportainen

Tasavallan presidentti vahvisti tammikuussa Kansaneläkelaitoksesta annetun lain 10 §:n muuttamisen. Lainmuutos tulee voimaan 1.1.2015. Sen myötä Kelasta tulee kaksiportainen organisaatio, kun aluehallinto poistuu.

Kelaan kuuluvat nykyisin keskus-, alue- ja paikallishallinto. Kolme vakuutusaluetta ovat Etelä-Suomi, Länsi-Suomi sekä Itä- ja Pohjois-Suomi aluekeskuksineen. Muutoksen tavoitteena on tehostaa ja selkeyttää Kelan toimintaa.

ETUUDET

Muutoksia etuuksiin vuonna 2014

Tämän vuoden alusta tuli voimaan merkittäviä muutoksia moniin Kelan maksamiin etuuksiin. Lisää on tulossa vuoden mittaan.

Pienten lasten hoitoa helpottamaan on tullut uusi etuus, joustava hoitoraha. Työttömyysturvassa on otettu käyttöön uusi suojaosa. Jatkossa työtön voi tienata 300 e/kk, ilman että ansiot vähentävät työttömyysturvan määrää.

Sairausvakuutukseen tuli 2 muutosta: Osasairauspäivärahan enimmäisaika on pidennetty 120 arkipäivään. Lääkkeiden vuosittainen omavastuuosuus eli lääkekatto on pienentynyt 610 euroon.

Runsaasti muutoksia on tullut voimaan sosiaaliturvan soveltamiseen kansainvälisissä tilanteissa.

Kansaneläkeindeksiin sidottuja Kelan etuuksia on korotettu vuoden alusta eri tavoin. Useimpiin Kelan maksamiin etuuksiin tehtiin 0,6 %:n korotus. Lastenhoidon tuet nousivat kuitenkin 1,3 %. Lapsilisiin ei tehty indeksikorotusta.

Opintotuki sidotaan kansaneläkeindeksiin vuonna 2014. Ensimmäiset indeksillä korotetut opintotuet maksetaan 1.8.2014 alkaen. Opintotukeen on tulossa muitakin muutoksia elokuun alusta.

Seuraa viestintää opintotuesta ja muista Kelan etuuksista verkossa: www.kela.fi/ajankohtaista.

Anneli Taina valittiin Kelan hallituksen puheenjohtajaksi.

HALLITUS

Kela sai uuden hallituksen

Kelan valtuutetut nimittivät Kelalle uuden hallituksen joulukuussa. Hallituksen puheenjohtajaksi valtuutetut nimesivät Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylijohtajana toimivan Anneli Tainan.

”Hallituksen näkökulmasta Kela on kehittyvä ja uudistuva. Verkkopalveluiden kehittäminen muuttaa asiakaspalvelua merkittävästi”, Taina kertoo.

”Erityisesti nuoret ovat verkkopalveluiden käyttäjäkuntaa; he odottavat saavansa hyvää palvelua verkossa. Itse toivon, että voitaisiin tukea ennen kaikkea syrjäytymisvaarassa olevia tai jo syrjäytyneitä nuoria. Kela ei voi tehdä sitä yksin, mutta yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.”

Hallituksen 10 jäsenestä uusia on kaksi: palkansaajakeskusjärjestöistä sosiaali-asioiden päällikkö Sinikka Näätsaari (SAK) ja oikeustieteen lisensiaatti, varatuomari Lasse Lehtinen.

Kelan henkilöstön edustajana, jolla on läsnäolo- ja puheoikeus, jatkaa puheenjohtaja Heli Martinmäki (Kelan toimi-

henkilöt ry). Hallituksen varapuheenjohtajaksi nimettiin sairaanhoitopiirin johtaja Rauno Ihalainen.

Hallituksessa jatkavat sosiaali- ja terveysministeriöstä ylijohtaja Raimo Ikonen, työnantajakeskusjärjestöistä johtaja Lasse Laatunen (EK), maa- ja metsätaloustuottajien keskusjärjestöistä johtaja Timo Sipilä (MTK), ylijohtaja Elli Aaltonen, johtaja Riitta Särkelä ja puoluesihteeri Taru Tujunen.

Kelan uuden hallituksen toimikausi kestää tammikuun 2014 alusta vuoden 2016 loppuun.

LUKIJATUTKIMUS

Lukijoilta kysyttiin lehdestä

Sosiaalivakuutuksen lukijatutkimuksessa kysyttiin mielipiteitä lehden sisällöstä ja ulkoasusta. Palaute oli valtaosin myönteistä. Eniten toivottiin asiapitoisia artikkeleita. Ajankohtaisuutta kaivattiin lisää. Kiitämme vastanneita, joiden kesken on arvottu lahjakortteja.

Palstalla Kelan yhteistyökumppanit kertovat työstään ja lähettävät terveisiä Kelaan.

Sosiaalikuraattori Sirkka Vaarala aloitti sosiaalityöntekijänä Rovaniemen varuskunnassa vuonna 1994 ja on viihtynyt tehtävissään asevelvollisten parissa erinomaisesti.

Sosiaalikuraattori kannustaa omatoimisuuteen

Sirkka Vaarala, sosiaalikuraattori, Lapin ilmatorjuntarykmentti ja Lapin lennosto

”TYÖNI ON YKSILÖKOHTAISTA SOSIAALITYÖTÄ – ja nimenomaan nuorisososiaalityötä. Asiakasta valtaosa on noin 20-vuotiaita miehiä ja naisia. Sosiaalityön tärkeä periaate on kannustaa ja ohjata asiakkaita hoitamaan asioitaan itsenäisesti. Sosiaalikuraattori jatkaa kotien kasvatustyötä ja tukee nuorten aikuiseksi kasvua ja itsenäistymistä. Alokaille järjestetään palveluksen alkuvaiheessa myös yhteinen sosiaalialan oppitunti.

Nuoret ovat palvelukseen astuessaan keskellä itsenäistymisvaihetta. Ollaan hankkimassa ammattia ja ensimmäistä omaa asuntoa – samaan aikaan erkaannutaan lapsuudenperheestä ja ollaan ehkä perustamassa omaa perhettä. Yhtä aikaa tapahtuu paljon psyykkisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti.

Varusmiesten ja heidän omaistensa toimeentulon järjestämisessä Kela on hyvin tärkeä. Sosiaalikuraattorin keskeinen tehtävä on ohjata ja tarvittaessa avustaa varusmiehiä hakemaan erilaisia sosiaaliturvaetuksia, kuten Sotilasavustuslain mukaisia etuuksia ja yleistä asumistukea. Nuorison sosiaalityössä on mielestäni aina mukana myös pedagoginen elementti; ohjaan nuoria käyttämään relevantteja tiedonhankintakanavia ja toimintatapoja. Luotettavaa tietoa löytyy ennemmin kela.fi-sivuilta kuin esimerkiksi sosiaalisesta mediasta.

Kelan verkkoasiointi on ollut hyvä uudistus. Sotilasavustusta haetaankin käsitykseni mukaan yleisimmin verkossa. Erilaiset tar-

kistushakemukset ja tietojen päivittämiset näyttävät olevan kuitenkin toisinaan haasteellisia varusmiehille.

Täytyy myös ymmärtää, että varusmiehillä on palveluksessa rajallinen aika hoitaa sosiaaliturva-asioita. Ajoittain asiointi onnistuu vain iltaisin tai viikonloppuisin, jos silloinkaan – maastoharjoituksissa ei asuimistukihakemuksia täytellä.

Sotilasavustuslaissa ei ole takautuvaa hakuaikaa. Tähän törmätään varuskuntatyössä varsin usein, ja se tuntuu välillä kohtuuttomalta ottaen huomioon varusmiesten tiukka elämäntilanne.” ■

Kati Särkelä

Lyhyesti Kelasta yhteistyökumppaneille: uusittu yleisesite verkossa www.kela.fi/esitteet_muut-esitteet

ETÄPALVELU

Vammaisten tulkkaustilauksen voi tehdä kotikoneelta

Kelassa kokeillaan uutta etäpalvelua. Talvella alkavassa pilotissa Vammaisten tulkkauspalvelukeskuksen asiakkaat voivat tilata tulkin videon välityksellä www.kela.fi/sivujen kautta.

Asiakas valitsee kela.fi-sivuilla vammaisten tulkkauspalvelutilauksen. Videon avulla tilauksen voi tehdä myös viittomakielellä. Pilotin on tarkoitus käynnistyä 17.2. yhteistyössä Elisan kanssa, ja se kestää 3 kuukautta.

Pilotin ansiosta Kela on ensimmäinen julkishallinnon toimija, joka tarjoaa asiakkaalle etäpalvelua kotiin saakka.

KANSAINVÄLISYYS

Tietoa sosiaaliturvasta kansainvälisissä tilanteissa

Suurta kiinnostusta herättänyt infotilaisuus sosiaaliturvasta ja sairaanhoidosta kansainvälisissä tilanteissa uusittiin tammikuussa. Tällä kertaa kohderyhminä olivat erityisesti Kelan kansainvälisten asioiden ja In To Finland -palvelupisteen sidosryhmät.

Asiantuntijat keskustelivat sosiaaliturvan ajankohtaisista asioista maahan- ja maastamuuttotilanteissa, uuden potilasdirektiivin toteutuksesta Suomessa ja millaisia ovat Kelan uudet kansainvälisten asioiden palvelut.

Tilaisuuden avasi Kelan pääjohtaja Liisa Hyssälä. Puhujina olivat mm. rajat ylittävän

terveydenhuollon yhteyspisteen päällikkö Noora Heinonen, Kelan uuden kansainvälisten asioiden keskuksen johtaja Maini Kihlman ja Kelan kansainvälisten asioiden lakimies Suvi Rasimus.

Tilaisuus videoitiin. Sekä videot että tilaisuuden esitykset voi katsoa osoitteessa www.kela.fi/tapahtumat.

VERKKOKÄYNNIT

Kelan verkkosivuilla käytiin yli 21 miljoonaa kertaa

Yli 40 % kela.fi-kävijöistä kirjautui asiointipalveluun katsomaan tietojaan tai teke-

mään etuushakemuksia verkossa. Kelan verkkosivujen kävijämäärät ovat nousseet vuosittain. Vuonna 2011 sivuilla käytiin yli 16 miljoonaa kertaa, vuonna 2012 jo 19 miljoonaa ja viime vuonna peräti 21,6 miljoonaa kertaa.

Mobiililaitteilla eli kännykällä tai tabletilla tullaan Kelan verkkosivuille yhä useammin. Mobiilikäytön osuus kaikista kela.fi-käynneistä oli viime vuonna yli 12 %, kun se vuonna 2012 oli 5 %.

Kelan lapsiperheille suunnattu Kela-Kertun neuvontapalsta Suomi24:ssä kasvatti suosiotaan. Asiakkaat kirjoittivat viime vuoden aikana palstalle yli 13 000 viestiä, edellisvuonna 10 000 viestiä. Kelan asiantuntijat vastasivat yli 5 000 kysymykseen.

Suuri osa asiakkaista käy lukemassa muiden kysymyksiä ja vastauksia. Yksittäisiä sivunäyttöjä oli viime vuoden aikana yli 500 000. Palstalla vieraili 150 000 eri kävijää.

TUKIPALVELUT

Uusi Kansalaisneuvonta ohjaa oikean viranomaisen luo

Hätänumeroon 112 on viime vuosina tullut yhä enemmän muita kuin hätätilanteisiin liittyviä puheluja. Marraskuussa avatulla Kansalaisneuvonnalla autetaan kansalaisia löytämään oikea viranomainen tai verkkopalvelu.

Kansalaisneuvonta on neuvova ja ohjaava tukipalvelu, jolla yritetään vähentää yleiseen hätänumeroon tulevia kiireettömiä, julkisia palveluja koskevia puheluja. Kiireellisissä hätätilanteissa soitetään edelleenkin aina hätänumeroon 112.

Kela on kouluttanut Kansalaisneuvonnassa vastaavia palveluneuvojia sosiaaliturvasasioissa, mutta varsinaista Kelan etuusneuvontaa sieltä ei saa.

Kansalaisneuvonta 0295 000
www.kansalaisneuvonta.fi

Kela vastaa toimittajien kysymyksiin joka arkipäivä

Perhe-etuuksien maksaminen ulkomaille alkoi kiinnostaa mediaa Kevan johtajan takia.

KELAN VIESTINTÄ sekä eri etuuksien ja palvelujen asiantuntijat vastaavat toimittajien kysymyksiin käytännöllisesti katsoen vuoden jokaisena arkipäivänä. Toimittajat ovat jo 5 vuoden ajan voineet soittaa Kelan mediapuhelimeen, johon tiedottajat vastaavat arkisin klo 9–16.

Tavallisesti toimittajat etsivät haastattelutavaa tai sopivaa taustatietoa johonkin Kelaan tai sosiaaliturvaan liittyvään uutiseen. Viime vuonna toimittajia palveltiin mediapuhelimessa 379 kertaa.

Aktiivista tiedotusta

Kela tiedottaa aktiivisesti palveluissaan ja etuuksissa tapahtuvista muutoksista sekä niihin liittyvästä tutkimus- ja tilastotiedosta. Viime vuonna julkaistiin 191 tiedotetta ja 11 mediainfoa eli taustoittavaa uutiskirjettä medialle. Välillä hittiäiheet seuraavat ajankohtaisia keskusteluja, joiden sosiaaliturvaan liittyviä näkökulmia pohditaan Kelan asiantuntijoiden kanssa.

Kelan aktuaari- ja tilasto-osasto otti viime kesäkuussa käyttöön oman päivystyspuhelimensa, jossa toimittajien puheluihin vastattiin 56 kertaa vuoden loppuun mennessä.

Monet toimittajat käyttävät myös Kelan asiantuntijat medialle -listaa, josta näkee eri etuuksien asiantuntijat. Lista löytyy kela.fi/viestintä-sivuilta. Esimerkiksi pelkästään elatustukeen liittyviin kysymyksiin vastaa 5 asiantuntijaa.

Äitiyspakkaus ykkösenä

Median yhteydenotot koskevat melko taasisesti kaikkea Kelan hoitamaa sosiaaliturvaa. Perhe-etuudet, työttömyysturva ja asumisen tuet, opiskelijoiden etuudet sekä sairaanhoidonkorvaukset ovat aiheita, joihin liittyviä kysymyksiä selvitetään ympäri vuoden. Myös lääkekorvauksiin liittyvät asiat kiinnostavat kuukaudesta toiseen.

Hieman poikkeuksellisempi oli syksyinen tiedustelu kihomato- ja syhyhypunkkilääkkeiden käytöstä. Molempia loisia häädetään lääkkeillä, joista ei makseta lääkekorvausta, joten niiden käytöstä ei ole tarkkoja tilastoja. Käyttöä voidaan seurata tukkumyynnin perusteella.

Viime vuoden mediapuhelimen yhteydenottojen tilastovoittaja oli kuitenkin äitiyspakkaus. Kun heinäkuussa selvisi, että Kela oli onnitellut Cambridgen herttua

Williamia äitiyspakkauksella, yli 30 mediaa halusi ja sai asiasta lisätietoja. Harvoin kansainvälinen media on näin kiinnostunut Kelan hoitamista asioista.

Kv-sosiaaliturva kiinnosti

Marraskuussa lakimies Henna Huhtamäen puhelin soi tavallista enemmän. Kansainvälisiin etuustilanteisiin erikoistunut Kelan lakimies selvitti medialle perhe-etuuksien maksamista muihin maihin.

Asia nousi otsikoihin, kun media pöyhi Kevan johtajan Merja Ailuksen asioita. Toimittajat halusivat tietää, maksetaanko erilaisia perhe-etuuksia ulkomaille, voidaan-ko suomalaiselle maksaa lapsilisää toisesta maasta ja liittyykö tilanteisiin paljon väärinkäytöksiä.

Joulukuussa medialle järjestetty Sosiaaliturva ja sairaanhoito kansainvälisissä tilanteissa -taustatilaisuus tuli ääriään myöten täyteen. ■

Pipsa Lotta Marjamäki
vt. kehittämisspäälikkö

www.kela.fi/viestinta

Takuulla nuorten parhaaksi

Hyvässä kumppanuudessa yhdyshenkilöt ovat tiedossa ja suorat linjat ovat käytössä.

Suomessa arvioidaan olevan noin 65 000 syrjäytymisvaarassa olevaa alle 30-vuotiasta nuorta. Osa heistä on kokonaan vailla opiskelu- tai työpaikkaa. Sama ongelma on useissa Euroopan maissa. Puhutaan jopa menetetystä sukupolvesta.

Hallitusohjelmaan kuuluu nuorisotakuu, jopa kärkihankkeena. Hanke on erittäin tärkeä, sillä nuorten syrjäytymisen inhimilliset ja yhteiskunnalliset kustannukset ovat suuret.

Takuun tavoitteena on auttaa kaikkia nuoria pääsemään koulutukseen, työelämään tai tarvittaessa kuntoutuspalvelujen piiriin. Palvelujen tarve riippuu aina nuoresta. Viranomaisten on yhdessä hänen kanssaan arvioitava, millä tavoin voidaan parhaiten edistää valmiuksiaan itsenäiseen elämään, työhön ja riittävään toimeentuloon.

Nuorisotakuuta toteutetaan monialaisena ja moniammatillisena yhteistyönä. Yhteistyön perusytimessä ovat nuorisotoimi, etsivä nuorisotyö, opetustoimi, sosiaalitoimi ja työ- ja elinkeinohallinto sekä erilaiset nuorisotakuun omat toimeenpanoryhmät. Terveystieteiden, Kelan, TYP-yhteisöpalvelujen ja kolmannen sektorin palvelut kuuluvat kiinteästi kokonaisuuteen. Jokaisella toimijalla on oma tärkeä panoksensa annettavana. Miten palveluja tarvitseva nuori selviää tässä kokonaisuudessa?

Olennaista on, että nuoren kohtaava toimija ottaa – yhdessä nuoren kanssa – vastuun asioiden hoitamisesta, hoitaa oman roolinsa asiakaslähtöisesti, viiveettä ja tietoisena asiakkaan kokonaistilanteesta sekä muista palvelutarpeista. Toisten toimijoiden palvelut tulee tuntea, saattaa nuori tarvittaessa eteenpäin, sopia vastuunjaosta ja yhteistyöstä yhdessä vastaanottajan ja nuoren kanssa.

”Saattaen vaihtamalla” voidaan välttää riski prosessin katkeamisesta. Vaatimus on kova ja edellyttää asiakaskeskeistä toimintatapaa, toimivaa kumppanuutta sekä mahdollisuutta kilauttaa tar-

vittaessa kaverille. Hyvässä kumppanuudessa yhdyshenkilöt ovat tiedossa, pelisäännöistä on sovittu ja suorat linjat ovat käytössä.

Yhteistyö on välttämätöntä ja hyvä mahdollisuus myös prosessien kehittämiseen. Se ei saa kuitenkaan johtaa siihen, että niukat resurssit menevät pelkästään yhteistyöhön, kun nuori samalla odottaa pääsyä asiantuntijan pakeille. Uusia yhteistyöfoorumia ei tarvita, jos toimijoiden välinen kumppanuus sujuu arjessa ja palveluohjauksen pelisäännöt ovat selvillä.

Vaikka toimijoita nuoren ympärillä onkin paljon, tärkein on silti nuori itse. Nuoren oma orientaatio ja halu tilanteensa parantamiseen ovat kaiken onnistumisen edellytys. Ohjaaminen ja tarjottu apu saattavat joutua sarjaan EVVK, jos auttaja ei ole aidosti

kiinnostunut nuoren yksilöllisestä tilanteesta ja tämän maailmasta. Ellei nuori koe tulleen kuulluksi ja hyväksytyksi, tuloksellista yhteistyötä ei synny. Aito kohtaaminen ja arvostus saattavat vaikuttaa kliensiltä, mutta suuntaansa etsivälle nuorelle ne voivat olla merkityksellisiä ja arvokkaita kokemuksia.

Tehokkuuden ja suoritemittareiden maailmassa ihmisten väliselle kohtaamiselle ei aina jää paljon tilaa. Kuitenkin nuorisotakuussa tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta syntyy vain nuoren motivaation ja toimijoiden suunnitelmallisissa yhteistyössä. Noihin kohtauksiin meidän viranomaisten tulee kiinnittää erityistä huomiota, suunnata resursseja ja osaamista.

Nuorisotakuu voi olla mahdollisuus nuorelle – mutta samalla myös viranomaisille ja palvelujärjestelmille. ■

Kun nuori kokee tulleen kuulluksi ja hyväksytyksi, tuloksellista yhteistyötä syntyy.

Jorma Viitala

Kirjoittaja työskentelee Kelassa etuuspäällikkönä.

Talon kautta tulevaisuuteen

Nuorten talo kokoaa Tampereella nuorten tueksi
toistakymmentä viranomaistahoa saman katon alle.
Virastotyö ei tosin nuorten tontilla tehoa.

TEKSTI Sabina Mäki KUVAT Suví-Tuuli Kankaanpää / Keksi

Talolla viranomainen astuu nuorten reviirille,
kuvailevat Nuorten talon koordinaattori Titta
Peltari ja etsivän työn tekijä Toni Huru.

Tirja Santavuori on kuullut Nuorten talolla kaupungin työpajoista ja yhteishausta.

Titta Pelttari kertoo, että Nuorten talolla ei ole omaa organisaatiota. Budjettikin on minimaalinen.

Neuropsykiatrisen valmentajan Sami Kedon mukaan talolla toimitaan nuorten ehdoilla.

Kamera seuraa räystäään alta, kun tamperelaisnuori valitsee Tammerelän torin laidalla oikean numeron ja soittaa summeria. Aaltosen vanhan kenkätehtaan sisäänkäyntiä eivät valomainokset korista. Vain pieni prääntti paljastaa, että seinien suojissa on Nuorten talo. Yhden luukun palvelupisteestä löytyy ohjausta ja neuvontaa jos jonkinlaisiin nuorten kohtaamiin elämäntilanteisiin.

Portaat johtavat pitkään käytävään, jota pitkin kävelee vastaan **Toni Huru**, Tampereen kaupungin etsivän työn työntekijä. Suuren osan viikosta hän kulkee työparinsa kanssa niissä paikoissa, joissa he tietävät nuorten viettävän aikaansa.

”Etsimme nuoria, jotka ovat tippuneet yhteiskunnan rakenteiden ulkopuolelle. Toiminnalla ei ole tiukkoja raameja, meidän nuoren ehdoilla”, kertoo pipopäinen kolmekymppinen.

Kahtena iltapäivänä viikossa Huru ja muut etsivät päivystävät Nuorten talolla matalan kynnyksen kohtaamispaikassa, Ylilyönnessä. He kartoittavat paikalle saapuvien nuorten palvelutarpeen ja motivoivat näitä palvelujen piiriin.

Naurua – ja itkua

Viime vuoden lokakuusta lähtien Nuorten talolla on palvellut sovittuina päivinä etsivien lisäksi toistakymmentä muutakin tahoa. Talolle jalkautuu muun muassa Kelan,

työ- ja elinkeinopalveluiden, kaupungin sosiaalityön, päihdepalveluiden ja velkaneuvonnan sekä Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöitä.

Vierailuhetkenä paikalla on myös neuropsykiatrinen valmentaja **Sami Keto** sekä mielenterveystyöntekijä.

”Matalan kynnyksen paikka on aivan loistava idea. Täällä on ihana kuulla naurua, itkua, erilaisia ääniä. Jokainen voi olla täällä oma itsensä”, Keto kuvailee tavattuun päivän ensimmäisen asiakkaansa.

”Mietimme nuorten tulevaisuutta vahvuuksien kautta.”

Kaupungin perheneuvola lainaa miestä talolle kerran kuukaudessa. Yhden iltapäivän aikana hän tapaa korkeintaan neljä nuorta, tänään vain kaksi. Talolla ei puhuta ongelmista, vaan arjen huolista. Niiden taustalla on usein ADHD tai Aspergerin oireyhtymä, mikä edellyttää valmentajalta pysähtymistä ja kuuntelemista.

”Yksi työskentelymuotoni on tarinankeronta. Kerron esimerkiksi omista kummeluksista, jotta asiakkaat ymmärtävät, että kaikille sattuu. Mietimme nuorten tulevaisuutta vahvuuksien kautta. Positiivi-

nen palaute ja itsetunnon vahvistaminen on tärkeää.”

Kaikenlaista valmennusta

Nuorten talolle voi tulla kuka tahansa 16–29-vuotias ajanvarauksella tai ilman, omalla nimellä tai nimettömänä. Osa nuorista pistäytyy paikalla lähes viikoittain milloin mistäkin syystä, osa käy ainoastaan sovituissa tapaamisissa. Jälkimmäisiin kuuluu 17-vuotias **Juho**.

”Sami on kiva äijä. Me puhutaan vaihtelevista aiheista. Kerrotaan kuulumiset ja käydään läpi tehtävien toimivuus”, nuorimies kuvailee tapaamisiaan Kedon kanssa.

Mutta mikä tuo kuutena päivänä viikossa urheilevan lukiolaisen Nuorten talolle? Täällä kun etsitään ratkaisuja varsin vaikeisiin asioihin kuten päihdeongelmiin, asunnottomuuteen ja toimeentulovaikeuksiin.

Juho hymähtää neljän kirjaimen diagnoosia, joka lymyää arkielämän hankaluuksi taustalla.

Juho alkoi kulkea neuropsykiatrisessa valmennuksessa reilu vuosi sitten toistuvan unohtelun, huolimattomuusvirheiden ja aggressiivisen kielenkäytön vuoksi. Kun asiaa ryhdyttiin tutkimaan, tuli ADHD-diagnoosi koripalloilijan sanoin – heittä-mällä.

Kedon kanssa sovittu tehtävä voi olla vaikkapa sellainen, että vanhempien kanssa riidan leimahtaessa Juhon on mentävä omaan huoneeseensa ja laskettava kymme-neen. Lääkityksen ja valmennuksen avulla koripallourasta Euroopassa haaveilevan nuoren on helpompi keskittyä niin kentällä kuin kokeissa.

”Olen Samin valmennuksessa niin pitkään kuin on tarvetta. Konfliktit äidin kanssa on hankalimpia, ja tilanne varmaan muuttuu, kun muutan pois kotoa.”

Juho uskoo, että tulevaisuudessa pieniä ADHD:n kaltaisia eroavaisuuksia suvaitaan nykyistä paremmin. Koripallouran lisäksi nuoremiehen tähtäimessä ovat ammattikorkeakouluopinnot.

Yhteinen vapaa tahto

Nuoret kertovat löytäneensä talolle lehtijuttujen perustella sekä vanhempien ja isovanhempien vinkistä. Osa tavoitetaan myös oppilaitosten, nuorisopajojen, terveydenhoitajien ja opojen kautta.

”Täällä viranomainen tulee nuorten reiville. Asioita ei voi hoitaa virastotyylillä, sillä virastokulttuuriin liittyy tietynlaisia valta-asetelmia”, pohtii ehkäisevän työn päällikkö ja talon toimintaa koordinoiva **Titta Pelttari**.

Toimintamuoto on uudenlainen kaikille osapuolille. Nuorten talolla ei ole omaa organisaatiota – eri tahot jalkautuvat ehkäise-

Kela antaa sohvaneuvontaa

Kelan työntekijä **Mira Viitanen** päivystää Nuorten talolla yhtenä päivänä joka kolmas viikko. Kahden kesken juttusilla käy keskimäärin yksi nuori iltapäivän aikana, mutta olohuoneella nuoret innostuvat kyselemään Kelan etuuksista kuin ohimennen.

”Olemme kutsuneet sitä sohvaneuvon-naksi. Matalan kynnyksen paikka onkin tutumpi tapa saada asioita alulle. Kun ovesta uskaltaa astua sisään, tarjolla on kahvia ja ruokaa. Olohuoneessa voi kysellä ja saada apua työntekijöiltä”, vakuutussihteeri ja työvoiman palvelukeskuksen, TYP:n, työntekijä kuvailee.

Työ Nuorten talolla linkittyy Viitanen työhön Tampereen kaupunkiseudun TYP:ssä, joka on alueen kuntien, työ- ja elinkeinopalveluiden ja Kelan yhteistyöorganisaatio. TYP auttaa vaikeasti työllis-tyviä työnhakijoita löytämään paikkansa työmarkkinoilta.

TYP:ssä Viitanen tontilla liikutaan silloin, kun työllistymisen tiellä on sairaus tai vamma. Nuorten talolla pulmat liittyvät laajemmin koko elämänsäkirjoon: opiskeluun, asumiseen, työttömyyteen tai vaikka vanhempainvapaisiin.

”Nuorten talo on ihan oma maailmansa. Nuorilla on niin erilaisia tilanteita ja monia pulmia. On luottotietojen menetystä, oikeudenkäyntejä, työttömyyttä, sairautta sekä oppimis- ja keskittymiskyvyn ongelmia. Talolla käsittelemme koko nuoren elämäntilannetta.”

Etuuksien lisäksi kysymyksiä herättävät tukien takaisinperintä sekä päätöstekstien tulkitseminen. Viitanen tärkein tehtävä on neuvoa nuoria ja ohjata heidät eteenpäin.

”Usein nuoret eivät tiedä tai muista, mikä tuki heillä on meneillään. Pääsen Nuorten talolta suoraan etuusrekisteriin, joten voimme tarkistaa tilanteen.”

vän työn tiloihin vapaasta tahdostaan. Talon budjetti oli ensimmäisenä vuonna vai-
vaiset 1 000 euroa, joka kattoi avajaisten
kakkukahvitarjoilut. Tänä vuonna budjet-
ti on 500 euroa suurempi.

”Tämä on silti iso ja merkityksellinen
juttu meille kaikille. Meillä on yhteinen
tahto moniammatilliseen työhön, vaika
toimeksianto tuli ylhäältä”, Pelttari sel-
vittää.

Aloite asiointipisteestä tuli kaupungin
apulaispormestareilta ja tilaajapäälliköltä.
Tarve on ollut kuitenkin ilmeinen. Ensimmäisten kolmen kuukauden aikana vanhan
kenkätehtaan oven avasi yli 70 nuorta, joi-
ta ei ollut aikaisemmin tavoitettu. Yhden il-
tapäivän aikana talolla käy noin 20–30 alle
kolmekymppistä.

Uudelle tielle koulupolkua pitkin

Iltapäivän hämärtyessä pitkä käytävä hou-
kuttelee parivuotiaan pikkupojan ottamaan
juoksuaskelia ja liukumaan polvillaan sil-

lä välin, kun äiti pukee vauvaa. Lastenvau-
nut ja taaperot ovat Nuorten talolla taval-
linen näky, sillä talo palvelee monia nuor-
ia äitejä ja isää.

23-vuotiaalla **Tirja Santavuorellakin** on
lapsi, mutta tämä ei ole tänään mukana. Al-
le 2-vuotias poika asuu isänsä luona, sillä
äidin elämäntilanne oli kimurantti viime
syksyyn saakka.

”Lopullinen käännekohta oli koulu, vaika
jo sitä ennen ajattelin, että näin ei voi
jatkua. Vihaan rutiineja, mutta silti ne on
mulle hyväksi”, merkonomiopiskelija on
huomannut.

Santavuori puhuu opiskelusta intoa puh-
kuen. Hän on käynyt jo vuodesta 2012
Nuorten talolla, jonne hänet ohjattiin Ri-
kosseuraamuslaitokselta. Nuori nainen kat-
soo suoraan silmiin ja puhuu asioista niin-
den oikeilla nimillä.

”Mulla oli sekava tilanne. Olin eronnut ja
alkoholiongelmani oli tosi paha. Puolivuo-
tias poika jäi isälle.”

”Vihaan rutiineja,
mutta silti ne on
mulle hyväksi.”

Nuorten talolla Santavuori sai tietoa kau-
pungin työpajoista, yhteishausta sekä päih-
deriippuvaisten vanhempien neuvolasta
Päiväperhosta. Talon työntekijöillä on tie-
toa ja taitoa ohjata nuoret monenlaisten
palvelujen sekä vertaistuen piiriin, esimer-
kiksi Tyttöjen talolle.

”Sosiaalitoimiston työntekijätkin saa
kiinni tätä kautta. Nuorten talosta on ol-
lut iso apu, ja olen suositellut paikkaa ka-
vereillekin”, Santavuori kertoo.

Elämä on nyt mallillaan, mutta nuori äiti
uskoo, että talon palveluista voi olla tulevai-
suudessa hyötyä esimerkiksi jatko-opis-
kelpaikkaa hakiessa tai pulmatilanteissa eri
viranomaisten kanssa. ■

Onko Kela olemassa vielä, kun sinä olet vanha?

Vastaamassa neljä Kelan opiskelijajärjestöjä

Antti Hallia
asiantuntija,
opintososiaaliset etuudet
Suomen ammattikorke-
kouluopiskelijakuntien liitto
SAMOK ry

Uskon, että Kela on olemassa,
kun minä tai nykynuoret ovat
vanhoja, sillä keskitetty etuus-
käsitteily ja maksatus ovat
paitsi hakijan myös yhteiskun-
nan kannalta paras vaihtoehto.
Se, miten laajasti Kela tule-
vaisuudessa ihmisiä palvelee,
riippuu siitä, millainen sosiaa-
lietousjärjestelmä meillä on
tulevaisuudessa.

Soile Koriseva
sosiaalipoliittinen sihteeri
Suomen ylioppilaskuntien liitto
SYL ry

En voi kuvitella hyvinvointiyhteis-
kuntaa ilman Kelaa. Jatkossakin
tarvitaan taho, jolla on vahva rooli
huolehtia osaltaan eri elämänti-
lanteissa olevista ihmisistä. Kelaa
tarvitaan mahdollisimman oikeu-
denmukaisen perusturvan takaa-
miseksi. Korkeakouluopiskelijoi-
den näkökulmasta Kela ei ole nyt
eikä tulevaisuudessaakaan vain
opintososiaalisia etuuksia var-
ten, vaan opiskelijat voivat tarvita
Kelan palveluja esim. perheellis-
tyessään.

Nina Huovinen
puheenjohtaja (2013)
Suomen Opiskelija-Allianssi
OSKU Ry

Kela on monelle nuorelle se
ensimmäinen paikka, johon voi
ottaa yhteyttä elämäntilanteen
muuttuessa ja tukia tarvittaessa.
Sosiaaliturvan monimutkaisuus
iskee kuitenkin usein vasten kas-
voja vasta Kelassa asioidessa, jol-
loin mielipiteet saattavat muut-
tua. Maailma menee eteenpäin
kovaa vauhtia. Jos Kela pysyy kehi-
tyksessä mukana, se on olemassa
vielä pitkään. Jos se sotkeutuu
omiin systeemeihinsä, on syytäkin
kehittää tilalle jotain aivan uutta.

Antti Seitamaa
edunvalvonta-asiantuntija
Suomen Ammattiin Opis-
kelevien Liitto SAKKI ry

Kelaa tarvitaan tulevaisuu-
dessa entistä enemmän. Kela
on erittäin monelle nuorelle
ensisijainen tuki ja turva. Se
ylläpitää sosiaalista liikku-
vuutta Suomessa tarjoamalla
opiskelun kannalta välttä-
mättömät taloudelliset puit-
teet. Kelassa asiointi on tule-
vaisuudessa selkeämpää ja
helpompaa nuorille.

Nuorille maksetaan viidesosa Kelan etuuksista

Kela tukee suurta osaa alle 30-vuotiaista nuorista eri elämäntilanteissa.

TIMO PARTIO
pääsuunnittelija
Kelan aktuaari- ja tilasto-
osasto

VUONNA 2012 SUOMESSA oli miljoona 15–29-vuotiaista nuorta, joista huomattavaa osaa Kela tuki eri elämäntilanteissa. Samana vuonna nuorille maksettiin etuuksina 2,4 miljardia euroa, mikä oli viidennes Kelan etuusmenoista. Osuus on täsmälleen sama kuin on nuorten osuus väestöstä.

Nuorten saamista etuuksista merkittävin on opintotuki, jota vuonna 2012 sai joka kolmas nuori. Opintoetuuksia maksettiin 609 miljoonaa euroa, mikä on neljännes kaikista nuorille maksetuista etuuksista.

Seuraavaksi suurin etuus on työttömyysturva, jota maksettiin 407 miljoonaa euroa. Nuoret ovat tyypillisiä työmarkkinatuen saajia. Heille työmarkkinatukea maksetaan useimmiten vain lyhyeltä ajalta. Muita merkittäviä etuuksia ovat vanhempainpäiväraha (322 milj. euroa), yleinen asumistuki (218 milj. euroa) ja lapsilisä (162 milj. euroa).

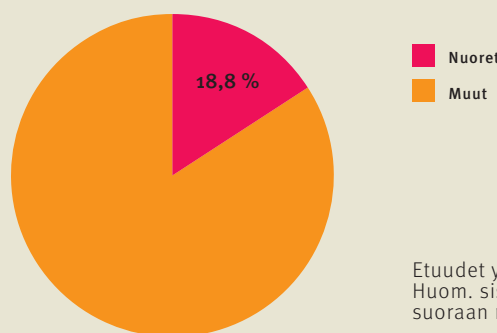
Sairaanhoitokorvauksia sai yli puoli miljoonaa nuorta. Tämä merkitsi sitä, että useammalle kuin joka toiselle 15–29-vuotiaalle maksettiin Kelasta korvauksia joko yksityisen sektorin lääkärin- tai hammaslääkärinpalveluista, tutkimuksesta ja hoidosta, matkakustannuksista tai lääkkeistä. Nuorille maksetut sairaanhoitokorvaukset (134 milj. euroa) olivat kuitenkin vain 6 % kaikista heille maksetuista etuuksista.

Sotilasavustus tyypillisin

Nuorille tyypillisin etuus on kuitenkin sotilasavustus, jos vertailuperuste on nuorten saama osuus koko etuudesta. Sotilasavustuksen saajista lähes kaikki ovat 15–29-vuotiaita. Äitiysavustuksen saajista joka toinen on tämän ikäinen.

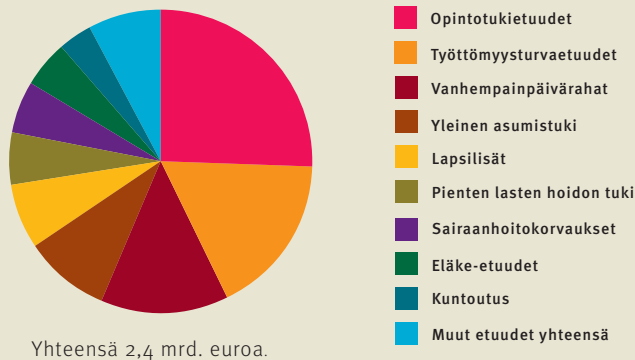
Kelan etuuksia maksetaan eniten nuorille työikäisille. 30–34-vuotiaiden jälkeen

NUORILLE MAKSETTUIJEN ETUUKSIEN OSUUS KELAN ETUUSMENOISTA 2012

Etuudet yhteensä 12,6 mrd. euroa.
Huom. sisältää vain tuensaajille suoraan maksetut etuudet.

NUORILLE MAKSETUT ETUUKSET 2012

etuuksia saavat toiseksi eniten 25–29-vuotiaat. Tämä johtuu paljolti siitä, että heille maksetaan opintotuen lisäksi perhe-etuuksina vanhempainpäivärahaa ja lapsilisää sekä työttömyysturvaetuuksia.

Kelan maksama tuki kansalaista kohden vuonna 2012 oli keskimäärin 2 300 euroa. Tämä on sama summa, joka keskimäärin maksettiin myös nuorille. Keskimääräinen tuki vaihteli nuorilla kuitenkin siten, että 15–19-vuotiailla se oli 560 euroa ja 25–29-vuotiailla 4 300 euroa. ■

Vuonna 2012 nuorille maksettiin etuuksina viidennes Kelan etuusmenoista. Osuus on sama kuin on nuorten osuus väestöstä.

Nuori tarvitsee apua nopeasti

Kela palvelee nuoria laajasti opintojen tukemisesta erilaisiin kuntoutuspalveluihin. Kolme asiantuntijaa kertoo, mitä nuorille kuuluu ja miten nuorten palveluja voitaisiin parantaa.

TEKSTI Hanna Moilanen KUVAT JA KUVITUS Mikael Ahlfors / Keksi

Jyväs­kylässä opiskelijat näkyvät ka­tukuvassa ja tuovat eloa kaupunkiin. Nuorten suuri määrä huomataan myös Kelassa.

Ensimmäisillä käynneillä tarvitaan usein henkilökohtaista neuvontaa. Nuoret eivät ole tottuneet viranomaisasiointiin, vaan kysyvät lisätietoja lomakkeiden täyttämisestä ja tarvittavista selvityksistä”, kuva­aa Keski-Suomen vakuutuspiirin johtaja **Juha Torkkeli**.

Tämä tosin on tuttua muualtakin. Nuoret asioivat aktiivisesti Kelan toimistoissa eri puolella Suomea. Kelan verkkopalveluja käyttää yli 60 % nuorista.

Eniten nuoret hakevat opintotukea, työtömyysturvaa ja asumistukea. Nuorista on myös tullut viime kesänä aloittaneiden Kela-neuvojien keskeisin asiakasryhmä. Neuvojat selvittävät yhdessä asiakkaan kanssa tämän palvelutarpeet ja tekevät suunnitelman eteenpäin pääsemiseksi. Tarvittaessa neuvojat ovat nuoren luvalla yhteydessä muihin viranomaisiin.

”Nuoren elämäntilanne voi olla niin sekava, ettei hän ole pystynyt huolehtimaan toimeentuloturvastaan. Taustalta voi löytyä muitakin elämänhallinnan ongelmia”, Torkkeli summaa.

Keski-Suomen alueella Kela on tiiviisti mukana kahdessa kuntakokeilussa ja nuorisotakuun käytännön toteutuksessa. Jyväskylän kuntakokeilussa yli 200 työtöntä on saanut töitä avoimilta työmarkkinoilta. Alle 30-vuotiaita nuoria heistä on 80. Kelan roolina on hoitaa työttömyysturvan ja asumistuen muutokset mahdollisimman joustavasti työllistymistilanteessa.

”Myös toimeentulotuen perusosa olisi hyvä saada Kelan päätettäväksi. Näin pystyisimme reagoimaan joustavammin muuttuviin tilanteisiin ja nuorta ei tarvitsisi pompotella luukulta toiselle”, Torkkeli linjaa.

Kuntoutukseen pääsee nyt helpommin

Jos jokin vamma tai sairaus haittaa opiskelua tai työllistymistä, Kela auttaa nuorta kohti työelämää kuntoutuksen avulla. Sopivaa opiskelu- tai työpaikkaa voidaan etsiä Kelan rahoittamilla koulutus- ja työkokeiluilla. Työssä selviytymisen taitoja parannetaan työhönvalmennuksella.

Lakimuutoksen ansiosta nuoret pääsevät tämän vuoden alusta alkaen Kelan ammatilliseen kuntoutukseen aiempaa paremmin. Ennen kuntoutuksen tarvetta tar-

kasteltiin sairauskeskeisesti. Nyt vamman tai sairauden rinnalla pyritään katsomaan nuoren elämää kokonaisvaltaisesti.

Vaikka sairaus itsessään ei aiheuta esimerkiksi opintojen keskeytymistä, muu elämäntilanne yhdessä sairauden kanssa saat­taa ajaa nuoren syrjäytymiskierteeseen. Eri­laisia kuntoutuksen työkaluja voidaan ottaa käyttöön ennalta ehkäisevästi, jotta vält­ty­ään isommilta ongelmilta.

On arvioitu, että muutoksen ansiosta noin 1 000 henkilöä aiempaa enemmän

”Myös toimeentulotuen perusosa olisi hyvä saada Kelan päätettäväksi.”

Annamari Tuulio-Henrikssonin (vas.), Juha Torkkelin ja Irja Kiisselin mukaan eri toimijoiden välistä yhteistyötä pitäisi lisätä ja nuorten ongelmiin tulisi puuttua mahdollisimman varhain.

pääsee vuosittain ammatilliseen kuntoutukseen.

Vuoden 2013 alusta Kela on järjestänyt omia kuntoutuskursseja mielenterveyden häiriöitä sairastaville nuorille. Kurssit toteutetaan lyhyissä jaksoissa vuoden kuluessa. Osa kursseista koostuu 2–3 tunnin yksilö- ja ryhmäkäynneistä.

”Koko päiväksi kuntoutukseen lähteminen voi olla nuorelle liian iso kynnyks”, toteaa suunnittelija Irja Kiisseli Kelan terveysosaston kuntoutusryhmästä.

Uusien kurssien sisältöjä on suunniteltu erityisesti nuorille sopiviksi. Vaikka työskentelyssä hyödynnetään toiminnallisia menetelmiä, kurssit eivät kuitenkaan ole täyttyneet toivotusti.

”Nuorten palvelut ovat hajallaan eri paikoissa, eikä tieto ehkä ole kulkenut kaikille. Nuori voi kokea kuntoutuksen jo sanana vieraaksi. Myös matkakorvausten omavastuuosuudet ovat nousseet, mikä voi vaikeuttaa osallistumista”, Kiisseli pohtii.

”Palvelut pitäisi saada houkuttelevammiksi nuorten näkökulmasta. Niistä nykyisin käytetyt termit eivät herätä nuorissa myönteisiä mielleyhtymiä.”

Apua on vaikea löytää

Kurjuutta kauhistellessa joskus unohtuu, että suurin osa nuorista voi Suomessa hyvin. Nuorten mielenterveysongelmat eivät todennäköisesti ole lisääntyneet. Mielenterveyssyistä myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeiden määrä näyttää tasaantuneen.

”Neuropsykiatrisia häiriöitä kuten ADHD:tä diagnosoidaan aiempaa enemmän, mutta tämä voi johtua monesta syystä. Voi olla, että diagnooseja annetaan nykyisin herkemmin”, selventää johtava tutkija **Annamari Tuulio-Henriksson** Kelan tutkimusosastolta.

Tyypillisiä nuoruuden mielenterveyshäiriöitä ovat masennus, ahdistuneisuushäiriöt, päihdeongelmat ja syömishäiriöt. Näistä jokin saattaa olla jopa 15–25 %:lla nuorista. Silti vain joka viides masentunut hakeutuu hoitoon. Pojat hakevat apua harvemmin kuin tytöt.

”Nuori saattaa ihmetellä, miksi mikään ei tunnu miltään, mutta ei osaa hahmottaa tilannettaan tarkemmin. Moniin mielenterveyden häiriöihin liittyy myös aloitekyvyn ongelmia ja vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä. Myös häpeän tunteet voivat estää hakemasta apua.”

Tuulio-Henrikssonin mukaan suurin ongelma on, että palveluja ei ole riittävästi tarjolla ja niihin on vaikea löytää. Kun löytää auttavan tahon, sieltäkään ei saa apua riittävän nopeasti.

Olisi tärkeää, että nuorten sairauslomat eivät pääsisi pitkittymään. Sairauslomalla

Vain joka viides masentunut hakeutuu hoitoon. Pojat hakevat apua harvemmin kuin tytöt.

normaali elämänrytmi katkeaa ja rahatilanne heikkenee. Samalla itsetunto murenee, ja päihteetkin voivat tulla mukaan kuvaan.

”Nuoren olisi hyvä olla opiskelemassa tai töissä, niin että arki jäsentyy. Mutta mistä nuoret saavat tänä päivänä töitä?” Tuulio-Henriksson kysyy.

Joillekin nuorille työkyvyttömyyseläke on ainoa mahdollinen vaihtoehto. Silloin täytyy huolehtia siitä, että nämäkin nuoret saavat oikeuden laadukkaaseen elämään ilman syyllisyyden taakkaa.

”Eläkepäätöksiä voidaan myös purkaa. Esimerkiksi jos työkyvyttömyyden aiheuttanut vakava masennus ei enää vaivaa, ihmistä voidaan tukea työelämään palautumisessa.”

Tehoa yhteistyöhön ja viestintään

Yhdestä asiasta haastatellut asiantuntijat ovat samaa mieltä. Eri toimijoiden välistä yhteistyötä pitäisi lisätä, ja nuorten ongelmiin tulisi puuttua mahdollisimman varhain.

”Paras tapa pitää huolta nuorista on huolehtia lapsista ja lapsiperheistä. Esimerkiksi perinteistä hienoa perheneuvolajärjestelmää ei pitäisi romuttaa. Tarvitaan myös lisää joustavia ja matalan kynnyksen palveluja”, Annamari Tuulio-Henriksson linjaa.

Verkostoyhteistyö on tärkeää erityisesti silloin, kun halutaan tukea syrjään jääneitä nuoria, jotka tarvitsevat monenlaisia palveluja samanaikaisesti. Se ei kuitenkaan ole käytännössä helppoa.

Kiisseli muistuttaa, että kuntoutuksen moniammatillisesta yhteistyöstä on ollut oma lainsäädäntönsä jo yli 20 vuotta.

”Siitä huolimatta yhteistyö ei suju niin hyvin kuin pitäisi. Myös tiedotusta pitäisi lisätä.”

Torkkelin mukaan verkostoyhteistyö vaatii resursseja: ”Meillä pitäisi olla ihmisiä, jotka pystyisivät keskittymään pitkäjänteisemmin tähän työhön.” ■

Verkkopalvelut yhdestä paikasta

Vuonna 2015 omat rekisteritiedot voi tarkistaa kätevästi yhdeltä nettisivulta. Muut julkiset palvelut seuraavat asteittain perässä.

Suomi ottaa oppia Viron hyvin toimivista verkkopalveluista. Parhailaan luodaan yhtenäistä palveluväylää, jonka avulla verkkopalvelut saadaan tulevaisuudessa yhdestä paikasta. Lisäksi tavoitteena on kehittää verkossa tunnistautumista. Yksikön päällikkö **Riku Jylhänkangas** valtiovarainministeriöstä kertoo, miten uudistus etenee.

1 MITÄ PALVELUVÄYLÄUUDISTUKSELLA TAVOITELLAAN?

Tavoitteena on saada kansalaisille paremmat sähköiset palvelut. Palveluväylä tarkoittaa standardoitua tiedonvälitystapaa organisaatioiden välillä. Väylän avoimet lähdekoodit ovat julkisen hallinnon omistuksessa, ja sen ansiosta uudet verkkopalvelut saadaan käyttöön aiempaa nopeammin.

Rahaa ei mene enää niin paljon erilaisia tietoteknisiä järjestelmiä yhdistävien osien rakentamiseen. Säästyvät resurssit voidaan suunnata uusien palvelujen kehittämiseen.

2 MITEN PALVELUVÄYLÄ PARANTAA PALVELUJA?

Nyt hajallaan olevat palvelut saadaan kootua yhteen. Palveluväylä tuo kansalaisen omien palvelujensa keskipisteeksi. Kansalainen voi itse vaikuttaa lainsäädännön sallimissa rajoissa siihen, mitä tietoja hänestä näkyy eri rekistereissä.

Palveluväylä mahdollistaa tietojen hakemisen alkuperäisestä rekisteristä. Esimerkiksi osoitetietoja ei tarvitse tallentaa ja päivittää erikseen jokaiseen palveluun.

Tavoitteena on tehdä palveluista entistä automaattisempia ja sujuvampia. Nyt käytössä on esimerkiksi esitötetty veroilmoitus, jonka avulla suurella osalla ihmisistä verotus hoituu automaattisesti. Samankaltaisia ratkaisuja voidaan luoda myös muihin kuntien ja valtion palveluihin.

3 MITKÄ OVAT KESKEISET HYÖDYT JA SUURIMMAT HAASTEET?

Parempien sähköisten palvelujen lisäksi keskeinen hyöty on se, että yritystoiminnan edellytykset paranevat. Palveluväylän myötä myös pienet yritykset pääsevät osallistumaan julkisiin ict-hankintoihin ja kehittämään uusia palveluja. Parhaimmillaan tästä voi syntyä jopa uusia vientituotteita.

Haasteena on saada julkinen hallinto laajasti mukaan tarjoamaan palveluja yhte-

sen verkkosivuston kautta. Käytännössä on huomattu, että täydellinen vapaaehtoisuus ei tuota toivottua lopputulosta. Tarkoitus on velvoittaa kunnat ja valtionvirastot mukaan lainsäädännöllä. Lisäksi pyrimme tukemaan rahallisesti palveluväylään liittymistä.

4 MITEN YHTEISTYÖ VIRON KANSSA SUJUU?

Virolaiset luovuttavat oman palveluväylänsä X-roadin avoimet koodit ja lisenssit käyttöömmek. Kehitämme yhdessä myös rajat ylittäviä sähköisiä palveluja. Aiomme näyttää muille EU-maille olevamme maailmanluokan edelläkävijöitä täällä Pohjolassa.

5 MILLAISILLA AIKATAULULLA UUDISTUS ETENE?

Tarkoitus on toteuttaa uudistus mahdollisimman nopeasti. Vuonna 2015 kansalaiset pystyvät seuraamaan omia tietojaan eri rekistereissä. Esimerkiksi väestötietojärjestel-

mä, verohallinto, yritysrekisterit ja maanmittauslaitoksen kiinteistörekisterit ovat tulossa mukaan ensimmäisessä vaiheessa.

Sen jälkeen kuntien ja valtion erilaiset palvelut kootaan samalle nettisivulle asteittain. Esimerkiksi Kanta-palvelut kytetään palveluväylään myöhemmin. Noin 10 vuoden kuluttua eri palvelut on saatu laajasti mukaan.

6 MITEN VERKKOTUNNISTAUTUMISTA KEHITETÄÄN?

Selvitämme eri maiden ratkaisuja ja etenemme sen jälkeen. Etsimme mallia, jossa valtio takaa sähköisen tunnistautumisen ja johon yritykset voivat kehittää uusia tunnistusvälineitä. EU:ssa valmistellaan rajat ylittävää verkkotunnistautumista. Suomalaiset pankkitunnukset eivät todennäköisesti riitä rajat ylittävissä palveluissa, vaan niihin tarvitaan kehittyneempi tunnistusjärjestelmä. ■

Hanna Moilanen

Opiskelijan asianajaja

Hallituspiireissä keskusteltiin viime syksynä opintotuen muuttamisesta kokonaan lainaan perustuvaksi. Päätös romuttaisi koulutuksen tasa-arvon, sanoo Ilpo Lahtinen Kelasta.

TEKSTI Laura Kosonen KUVAT Mikael Ahlfors / Keksi

Kelan opintotukiryhmän pääsuunnittelijalla **Ilpo Lahtisella** on ristiriitainen olo. Opintotukiasiat ovat viime aikoina olleet näkyvästi esillä poliittisessa keskustelussa. Se lämmittelee vuosikymmeniä opintotuen kanssa työskennelleen asiantuntijan mieltä. Mutta toisaalta keskustelu on Lahtisen mielestä saanut outoja sävyjä.

”Ei opintotuella pelasteta Suomen kansantaloutta ja kestävyysvajetta”, mies toteaa lakonisesti.

Lahtisen mielestä opintotukeen on kohdistettu liian suuria vaatimuksia. Opintoaikojen lyhentäminen on ollut hallituksen keskeinen tavoite. Siihen on pyritty muun muassa kiristämällä opintotuen ehtoja.

”Lyhyemmät opiskeluajat eivät käsitäkseni luo uusia työpaikkoja. Työllisyystilanne vaikuttaa merkittävästi opiskelijan intoon joko saada tutkinto ripeästi valmiiksi tai hankkia työkokemusta ja opiskella hitaammin.”

Opintoraha vastaan laina

Lahtinen kuvailee, kuinka opintotukikeskustelussa on eri aikoina vaihdellut toisaalta tuen riittävää määrää korostava sosiaalipoliittinen suuntaus ja toisaalta tehokkuut-

ta korostava koulutuspoliittinen suuntaus. Samassa tahdissa on vaihdellut myös opintorahan ja -lainan suhde opintotukijärjestelmässä.

Taloudelliset arvot ovat sanelleet tahdin 2000-luvulla, mikä on merkinnyt opiskelijalle enemmän keppiä kuin porkkanaa. Syksyn rakennepakettia sorvattaessa hallituksessa pohdittiin opintotuen muuttamista kokonaan lainaan perustuvaksi järjestelmäksi.

”Opintotuen suurimmissa uudistuksissa pakon on sanellut pankkilaitos.”

”Se olisi ollut paluuta alkuun ja jo ker-
taalleen tehtyjen virheiden toistamiseen”,
Lahtinen puuskahtaa ja aloittaa esitelmän
opintotuen kehityksestä 1960-luvulta tä-
hän päivään.

Esimerkiksi 1960-luvun Suomessa pysty-
ttiin vauhdilla hyvinvointiyhteiskuntaa.

Sosiaaliturvan ajateltiin lisäävän talouskas-
vua ja kilpailukykyä. Kaikille opiskelijoille
suunnattava opintoraha nousi poliittiseen
keskusteluun, mutta käytännön toteutus
lähti liikkeelle nihkeästi. Opintorahan si-
jasta vuonna 1969 otettiin käyttöön oikeus
valtion takaamaan opintolainaan.

Pankit sanelivat muutoksen

”Opintotuen kehittämiseksi on ollut leimal-
lista, että muutokset on usein tehty pakon
sanelemana. Suurimmissa uudistuksis-
sa pakon on sanellut pankkilaitos”, Lah-
tinen toteaa.

Pankit ilmoittivat 1970-luvun lopulla, ett-
eivät ne enää suostu myöntämään opin-
tolainoja valtion määräämällä enimmäis-
korolla. Pankkien painostuksesta vuonna
1977 otettiin käyttöön kaikille opiskelijoil-
le myönnettävä opintoraha sekä asumislisä.

Isoin remontti opintotukeen tehtiin kes-
kellä syvintä lamaa vuonna 1992, kun lai-
nankorot hipoivat 20:tä prosenttia ja pankit
totesivat, ettei opintolainoja kannata enää
myöntää.

”Silloin luotiin opintorahajärjestelmä, jo-
ta jo 1960-luvun poliitikot olivat tavoitel-
leet. Painotus siirtyi opintolainasta opinto-
rahaan ja tarveharkintaa purettiin. Jälkeen-

Pääsuunnittelija Ilpo Lahtinen on kahden roolin mies: työpäivät kuluvat opintotukiasioiden parissa, ja kun sää sallii, vapaa-aika täyttyy rullaluistelusta.

Opintolainan verovähennystukien tilalle tulee opintolainahyvitys.

Mr Opintotuki hakee vauhtia rullilta

Kun pääsuunnittelija **Ilpo Lahtinen** puhuu, sanat tipahtelevat hämmästyttävän selkeiksi argumenteiksi muotoiluina. Se kertoo esiintymistaidon ohella rautaisesta kokemuksesta. Ei ihme, että miestä kutsutaan Mr Opintotueksi: hän on ollut opiskelijan asialla koko työuransa.

”Monet asiat elämässä ovat sattumia. Niin sekin, että päädyin SYL:n sosiaalipoliittiseksi sihteeriksi. Sitten tie vei Valtion opintotukikeskukseen, joka liitettiin Kelaan vuonna 1994. Kela sai siis opintotukikeskuksen ohella myös minut samassa kaupassa”, Lahtinen myhäilee.

Pääsuunnittelija nauttii työssään siitä, että voi toisaalta pähkäillä sosiaalipoliitikan suuria linjoja ja toisaalta tehdä konkreettisia uudistuksia. Viime vuosina palkitseva urakka on ollut sähköisten verkkopalvelujen kehittäminen.

Perustulo on Lahtisen henkilökohtainen intohimo, josta hän on tehnyt lisen-siaatityön. Hän omisti sen tuolloin alakouluikäiselle pojalleen, jonka toivoi pääsevän nauttimaan perustuloon pohjautuvasta sosiaaliturvasta. Poika on nyt aikuinen, mutta perustuloa ei vielä ole saatu aikaiseksi.

”Perustulon luulisi sopivan niin oikeistolle kuin vasemmistollekin. Se purkaisi kannustinloukkuja ja työllistämisen esteitä. Kansalainen saisi saman perusturvan kuin nyt, mutta yksinkertaisemmin.”

Kun sosiaalipoliitikka on hidasta soutamista ja huopaamista, rinnalle tarvitaan nopeampia lajeja – kuten rullaluistelua ilman jarruja.

Lahtinen on harrastanut rullaluistelua 1980-luvulta saakka. Vauhti on taattu, sillä kilpaluistimissa on normaalia suuremmat pyörät eikä lainkaan jarruja. Luistimet jalassa vuoden huippukohta on syksyinen viikonloppu Berliinissä. Silloin vaimo tahtaa oman maratoninsa sunnuntaina juosten ja herra Lahtinen lauantaina rullaluistimilla, parhaimmillaan aikaan 1:31.

päin ajateltuna poliitikot tekivät pakkorossa hyvin viisaita päätöksiä.”

Suursiivouksen aika

Lahtinen arvioi suomalaisen opintotuen perusrakenteen edelleen toimivaksi. Tukijärjestelmä kestää kansainvälisenkin vertailun. Nyt olisi kuitenkin suursiivouksen aika. Lamavuosien jälkeen opintotukeen on tehty useita pieniä muutoksia, jotka ovat tehneet kokonaisuudesta mutkikkaan.

Viime vuosien pyrkimyksenä on ollut lisätä lainan osuutta opintotuesta. Opintojen edistymistä myös valvotaan aiempaa tiukemmin. Monille opiskelijoille päänavia aiheuttavat tulorajat, joiden perusteella he peruvat opintotukikuukausia tai maksavat takaisin liikaa maksettuja tukia.

Lahtisen mielestä on oikeudenmukaista, että osa opintotuesta on opintolainaa. Hän pitää myös tulorajoja ja opintojen edistymisen seurantaakin järkevinä ratkaisuin.

”Jos opiskelija pystyy rahoittamaan oman elämänsä ilman opintotukea, miksi hänen pitäisi saada verovaroista tulonsiirto?”

Lahtinen toivoo, että opintorahaan perustuva järjestelmä säilytetään Suomessa tulevaisuudessakin. Pelkkään lainaan perustuva opintotuki romuttaisi koulutusjärjestelmän, jossa koulutus on mahdollista kaikille sosiaaliluokasta ja koulutusalaasta riippumatta.

”Vauraan perheen lääkäriopiskelijalle ei varmasti olisi ongelma rahoittaa opinto-

jaan lainalla, mutta miten kävisi vaikka humanististen tai taidealojen opiskelijoille.”

Uudistukset työllistävät Kelaa

Ensi lukuvuoden alussa opintotukeen tulee useita muutoksia. Opintolainan verovähennystukien tilalle tulee opintolainahyvitys. Se on Kelan maksama ylimääräinen opintolainan lyhennys uusille korkeakouluopiskelijoille, jotka suorittavat tutkintonsa määrääjässä.

Syksyllä 2014 aloittavien korkeakouluopiskelijoiden opintoraha on noin 11 % nykyistä suurempi, 335 euroa kuukaudessa, mutta enimmäistukiaika on 5 kuukautta nykyistä lyhyempi.

Lahtisen mukaan uudistukset tekevät opintotukijärjestelmästä entistä monimutkaisemman. Muutokset teettävät myös Kelaan lisätöitä.

”Muutosten jälkeen meillä on 12 erilaista opintotuen perusmäärää sekä 7 eri tukiaikaa riippuen siitä, missä opiskelee ja milloin on opintonsa aloittanut. Vaatii tarkkuutta, että jokainen hakija saa oikean tukipäättöksen. Mutta meidän olemme Kelassa totuneet tekemään mahdottomastakin mahdollisen”, Lahtinen hymähtää.

Hyvän uudistuksena pääsuunnittelija puolestaan pitää sitä, että opintotuki sidotaan indeksiin.

”Se on tärkeä periaatteellinen kysymys opintotuen ostovoiman turvaamisessa.” ■

Ajankäyttö paljastaa aikuisen

Itsensä nuoriksi kokevien ajankäyttö on erilaista kuin aikuisiksi itsensä määrittelevien.

MINNA YLIKÄNNÖ
VTI, erikoistutkija,
Kelan tutkimusosasto

NUORUUDEN RAJAAMINEN iän mukaan ei ole helppoa. Sosiaaliturvajärjestelmä tarjoaa ikään perustuvia palveluja ryhmälle, joista osa on peruskoulussa, mutta osalla on itsellään kouluikäisiä lapsia. Nuoruus on määritelty kulttuurisesti, ja se pohjautuu muun muassa biologiseen kehitykseen. Laeissa tunnistetaan näitä kehitysvaiheita.

10–24-vuotiaita nuoria?

Lainsäädännön näkökulmasta 18-vuotias on täysi-ikäinen eli aikuinen ja saa päättää omista asioistaan. Usein nuoruuden nähdään kuitenkin jatkuvan ainakin 24. ikävuoteen asti. Esimerkiksi TE-palveluissa nuoria ovat kaikki alle 25-vuotiaat ja osin jopa alle 30-vuotiaat.

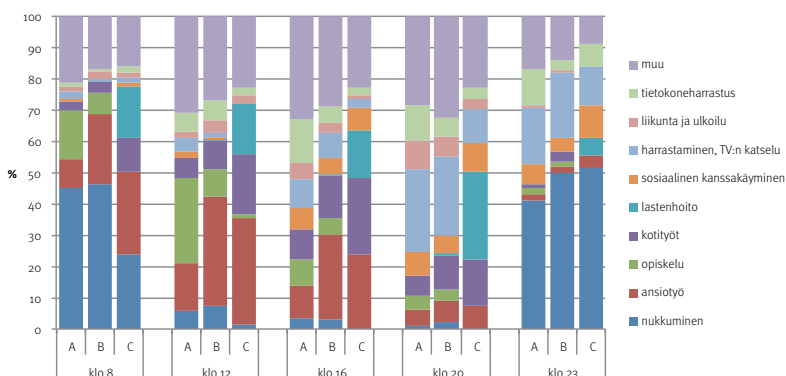
Vuonna 2013 julkaistussa nuorten vapaa-aikatutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, mikä kuvaa heitä parhaiten: lapsi, nuori, aikuinen vai jokin muu. Nuoriksi itsensä mielsivät erityisesti 10–20-vuotiaat. Aikuisuuden mittareiksi tulivat ennen kaikkea työelämään siirtyminen, avo- tai avioliitto ja lasten saaminen. Esimerkiksi 25–29-vuotiaista lapsen saaneista 91 % koki itsensä aikuiseksi, kun vastaava osuus lapsettomista oli 79 % (Myllyniemi & Berg 2013, 15–17).

Heterogeeninen ryhmä

Tilastokeskuksen vuonna 2009 keräämästä koko väestöstä kuvaavasta ajankäyttöaineistosta selvisi kiinnostavia asioita nuorista sen perusteella, miten he käyttävät aikaansa. Esimerkkinä koskevat 15–29-vuotiaita, jolloin saadaan kuva siitä, kuinka heterogeenisesta ryhmästä on kyse. Ajankäyttö kuvaa tässä sekä arkipäivien että viikonloppu keskiarvoa eri toiminnoissa.

Valtaosa eli 61 % näistä nuorista asuu joko kotona vanhempiensa luona tai yksin. 26 % asuu yhdessä puolison kanssa, ja 13 % joko yksin tai yhdessä puolisonsa ja vähintään yhden lapsen kanssa. Työssä käyviä on 49 % eli suurempi osa kuin opiskelijoita, joita on 40 %. Työttömiä on 8 % ja kotiäitejä ja -isiä 3 %. Nuorten vapaa-aikatutkimuksen perusteella varsin moni näistä nuorista luokittelee itsensä todennäköisesti aikuiseksi.

15–29-VUOTIAIDEN NUORTEN AJANKÄYTTÖ PERHEMUODON MUKAAN (% TOIMINTAAN KYSEISENÄ AIKANA OSALLISTUNEITA)

A: Kotona vanhempien luona tai yksin asuva nuori
B: Puolison kanssa asuva lapseton nuori
C: Puolison kanssa asuva nuori, jolla on lapsia

Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttöaineisto 2009–2010, omat laskelmat

Lapset vaikuttavat eniten

Yksin tai kotona asuvien nuorten ajankäyttö eroaa monin tavoin ”aikuisten” perheellisten ajankäytöstä (kuvio). Kun yksin tai kotona vanhempiensa luona asuvista ja myös lapsettomista puolisonsa kanssa asuvista nuorista lähes puolet nukkuu kahdeksalta aamulla, lapsiperheissä suurin osa vanhemmista on jo hereillä.

Puoleen päivään mennessä yksin tai kotona asuvista nuorista kolmannes on opiskelemassa. Sen sijaan lapsettomista puolisonsa kanssa asuvista puolet on töissä. Lapsiperheiden vanhemmista yksi kolmasosa on töissä ja kolmasosa tekee kotitöitä tai hoitaa lapsia.

Toisin kuin kotona vanhempiensa luona tai yksin asuvilla nuorilla, lapsettomilla pariskunnilla opinnot ovat päättyneet ja ajankäyttöä määrittävät työssäkäynti ja enenevässä määrin myös kotityöt. Kotitöihin käytetyn ajan on aiemmissa tutkimuksissa havaittu lisääntyvän jo siinä vaiheessa, kun muutetaan yhteen puolison kanssa. Selkeimmin kotitöihin käytetty aika lisääntyy silloin, kun perheeseen syntyy lapsia (ks. esim. Bianchi ym. 2012).

Lasten saanti muuttaa ajankäyttöä väistämättä. Lapsiperheissä, tässä tapauksessa siis nuorissa lapsiperheissä, herätään ja menään nukkumaan muita aikaisemmin. Suurin osa ajasta kuluu työssä, kotitöitä tehden

tai lapsia hoitaen. Harrastuksille jää vähemmän aikaa kuin muilla nuorilla ja vapaa-ajan painopiste siirtyy myöhäisemmäksi.

Ikärajoillekin on perusteensa

Ikärajaukseen ”nuoret” sopii laajimmillaan hyvinkin heterogeeninen ryhmä. Ajankäyttötutkimus osoittaa, että jopa samanikäisten nuorten arki voi olla hyvin erilaista.

Sosiaaliturvajärjestelmän näkökulmasta on haastavaa määritellä nuoruutta ja pyrkiä tarjoamaan palveluja iän perusteella. Suurin osa etuuksista on tosin syyperusteisia, jolloin iällä ei ole merkitystä.

Voi olla myös perusteltua kohdentaa tiettyjä etuuksia tai palveluja iän perusteella. Näin tehdäänkin esimerkiksi TE-hallinnossa. Täytyy kuitenkin muistaa, että ulkopäin määritelty nuoruus ja henkilön oma kokemus ”henkisestä iästään” voivat poiketa toisistaan paljonkin. ■

Lähteet:

Bianchi S, Sayer L C, Millie M A, Robinson J. Housework: Who did, does or will do it, and how much does it matter? Social Forces 2012; 91: 55–63.

Myllyniemi S, Berg P. Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvosto, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, 2013.

Takaisinperintä uudistui

Raha ei liiku Kelasta pelkästään asiakkaiden suuntaan. Myös asiakkaat voivat joutua maksamaan takaisin Kelalle perusteettomasti myönnettyjä etuuksia.

Päätökset takaisinperinnästä tehdään vakuutuspiireissä tai Kelan erityisyksiköissä. Asiakkaalle lähetee kirje, jossa ilmoitetaan perittävä summa ja eräpäivä. Jos asiakas ei maksa saatavaa eräpäivään mennessä tai haluaa sopia takaisinmaksusta pienemmissä erissä, asia siirtyy Perintäkeskuksen hoidettavaksi.

Perintäkeskus vastaa paitsi Kelan etuuksien takaisinperinnästä, myös pankille maksumatta jääneiden opintolainojen eli opintolainan takaussaatavien sekä elatusapuvelan perinnästä.

”Summat ovat suuria. Viime vuoden lopulla Perintäkeskuksella oli etuussaatavia 92 miljoonaa, elatusapuvelkaa 214 miljoonaa ja opintolainojen takuusaatavia 160 miljoonaa euroa”, kertoo Perintäkeskuksen johtaja **Heli Hänninen**.

Perintä uudistui vuoden alussa, kun Kelan 6 perintäyksikköä ja Opintotukikeskuksen takausvastuuryhmä yhdistettiin yhdeksi keskuksiksi. Asiakkaan näkökulmasta takaisinperintä yksinkertaistui. Uudella Perintäkeskuksella on yhteiset työjonot ja yksi yhteinen palvelunumero. Aiemmin

asiakas saattoi joutua hoitamaan asioitaan usean eri perintäyksikön kanssa, jos hänellä oli perittävänä eri saatavia.

Asiakkaan aktiivisuus tärkeintä

Perintäkeskus lähettää asiakkaalle 2 automaattista muistutusta etuuksien ja opintolainojen takaussaatavien perinnästä. Jos asiakas ei ota yhteyttä sopiakseen maksuohjelmasta, velka menee ulosottoon.

”Tärkeintä on, että asiakas ottaa ajoissa yhteyttä hoitaakseen asiansa”, Hänninen painottaa.

Opiskelijoiden on syytä olla tarkkana ja ilmoittaa muutoksista ajoissa, muistuttavat Perintäkeskuksen apulaisjohtaja Katja Sillgren (vas.) ja johtaja Heli Hänninen.

Asumistuki on yleisin takaisin perittävä etuus.

Takaisinmaksun aikataulussa on neuvoteltunvaraa, ja asiakas voi itse ehdottaa maksumuunnitelmaa. Joustoa ei kuitenkaan anneta ilman perusteluita. Takaisinmaksua säätelevät selkeät ehdot: pienin mahdollinen maksuerä on 30 euroa ja takaisinmaksun maksimikesto on suhteessa velan määrään. Etuuksien perinnässä lähtökoh- ta on se, että yli 3 vuoden maksumuunnitelmia ei tehdä.

Kelan etuussaatavat eivät kasva korkoa, mutta opintolainojen takaisinmaksusaatavat ja elatusapuvelka ovat korollisia. Heikon

taloudellisen tilanteen perusteella opintolainan koroista voi saada maksuvapautusta. Elatusapuvelan takaisinperintä on suoraviivaisinta, ja siinä joustetaan vähiten.

”Elatusapuvelassa on kyse myös lapsen oikeuksista”, Hänninen muistuttaa. ”Kela voi kuitenkin myöntää kyseisestä velasta maksuvapautuksen, jos elatusvelvollisella on tilapäisiä, esimerkiksi työkyvyttömyydestä aiheutuvia maksuvaikeuksia.”

Joissakin tapauksissa ulosottoviranomaisen ulosmittaa saatavia myös veronpalautuksista tai ne kuitataan asiakkaan muista etuuksista. Jos kyseessä on sama tai rinnasteinen etuus, päätös voidaan tehdä ilman asiakkaan suostumusta.

Takaisinperintään johtavat hyvin monenlaiset syyt. Joku jättää asiansa hoitamatta tyystin. Toinen ei ilmoita Kelaan muuttuneista olosuhteista, esimerkiksi avoliitosta, joka saattaa pienentää tukia. Opiskelijoilla ansiotulojen seuranta aiheuttaa paljon opintotukien takaisinperintää. Opintotukea saatetaan myös nostaa, vaikka opinnot eivät etenisi tuen saamisen edellyttämässä tahdissa.

Asumistuen kanssa ongelmia

Perintäkeskuksessa työskentelee 125 henkilöä. Tampereen toimipisteessä ahertavien asiakassihteerien Niina Riekin ja Arnevi Lehdon mukaan suurin osa Perintäkeskuksen asiakkaista on vähävaraisia.

”Usein sovitaan 30–60 euron takaisinmaksueristä. Kelan etuuksissa perittävät summat ovat keskimäärin satoja euroja”, Rieki kertoo.

Poikkeuksena ovat opintotuen tulovontaperinnät, joissa opiskelijalle on saatanut kertyä perusteettomasti maksettuja opintotukia tuhansia euroja. Myös opintolainan takuusaatavien ja elatusapuvelan perinnässä summat ovat usein suuria.

Asumistuki on yleisin takaisin perittävä etuus.

”Asumistuen saajien tulot vaihtelevat usein esimerkiksi työttömyyden ja työllisyysjaksojen mukaan. Tuloja on tuolloin hankala sovittaa yhteen asumistuen kanssa. Asiakkaan olisikin tärkeää pyytää välitarkastusta asumistukeen heti, kun olosuhteissa, esimerkiksi tuloissa tai asukkaiden määrässä, on tiedossa muutos”, Lehto huomauttaa.

Suurin osa ottaa Perintäkeskukseen yhteyttä puhelimitse, mutta verkkoasioinnin osuus kasvaa koko ajan.

”Useimmiten takaisinmaksusta sopiminen sujuu asiakkaan kanssa hyvässä hengessä”, asiakassihteerit kiittelevät. ■

Laura Kosonen

Tanskassa pariin otteeseen
professorina työskennelleen
Olli Kankaan mielestä Tanskan
toimeentulotukiuudistusta kannattaa
seurata tarkalla silmällä. Vastaavaa
keskustelua tarvitaan myös
Suomessa.

Loppu ilmaiselle tuelle?

Tanskassa osallistava sosiaaliturva on jo arkipäivää.
Kelan tutkimusjohtaja Olli Kangas toivoo Suomeen
keskustelua Tanskan kokemuksista.

TEKSTI Hanna Moilanen KUVAT Suvi-Tuuli Kankaanpää / Keksi

Alle 30-vuotiaille ei enää tipu toimeentulotukea Tanskassa. Tämän vuoden alussa voimaan tullut lakiuudistus ohjaa nuoret koulutukseen.

Toisena vaihtoehtona on lähteä työharjoitteluun tai työllistyä palkkatuen auttamana yrityksiin. Jos sekään ei onnistu, nuori ohjataan tekemään erilaisia hyötytyötä kotikuntaan. Jos nuori vaikkapa sivoaa tai hoitaa ikäihmisten puutarhaa ohjeiden mukaan, hän saa toimeentulotukea tehdyn työn vastineeksi.

”Tanskassa on 114 000 nuorta, jotka eivät ole töissä tai koulutuksessa. Määrä on kaksinkertaistunut viidessä vuodessa”, Kelan tutkimusjohtaja **Olli Kangas** valottaa uudistuksen taustaa.

Tanskassa noin 30 % kaikista toimeentulotuen saajista on nuoria. Tutkimuksen mukaan yli puolet 1990-luvulla toimeentulotuen varassa pidempään eläneistä nuorista saa kyseistä tukea edelleen. Synkät luvut ovat vakuuttaneet puolueet uudistuksen tarpeellisuudesta vihervasemmistolaista Yhtenäisyyslistaa lukuun ottamatta.

Uuden mallin ansiosta Tanskassa luovutaan työnhaku- ja aktivointikurssien järjestämisestä. Tämän toivotaan vapauttavan resursseja uusien koulutuspaikkojen luomiseen ja palkkatuella työllistämiseen. Myös toimeentulotukeen aiemmin kulunutta rahaa ohjataan tukemaan kouluttautumista.

Perusturvassa on jo vastikkeellisuutta.

Lähtötilanne on kuitenkin haastava. Talouskriisin vauhdittamana Tanskan palkka- ja työharjoittelutukirahastosta on leikattu peräti 80 %.

”Pitäisi saada aikaan entistä enemmän aiempaa vähemmillä rahoilla”, Kangas toteaa.

Lisää vastikkeellisuutta Suomeen

Myös Suomessa toimeentulotuki on jo nyt osittain vastikkeellista. Esimerkiksi jos tuen hakija ei ota vastaan hänelle tarjottua työtä tai opiskelupaikkaa, toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa.

Myös joihinkin muihin perusturvaetuuksiin sisältyy vastikkeellisuutta. Esimerkiksi työmarkkinatuen maksamisen ehtona on koulutukseen hakeutuminen. Lisäksi suuri osa nuorista saa työmarkkinatukea vasta 5 kuukauden odotusajan jälkeen. Odotusajalta ei yleensä makseta tukea, ellei nuori osallistu työkokeiluun, kuntouttavaan työtoimintaan tai muuhun työllistämistä edistävään toimintaan.

Nyt myös meillä kaivataan järeämpiä keinoja, joilla estetään nuoria jäämästä toimeentulotuen varaan pidemmäksi ajaksi. Tutkimusjohtaja näkee nykyjärjestelmässä legitimizeetti- eli uskottavuusongelmia.

”Miksi pienipalkkaisen siivoojan täytyy maksaa veroja, jotta terve parikymppinen voi viettää aikaansa kotona toimeentulotuella ja kieltäytyä paskaduuneista?” Kangas kysyy.

Alun perin toimeentulotuki oli tarkoitettu lyhytaikaiseen hätäapuun. Samoin työttömyysturva nähtiin väliaikaisena etuutena, joka kantaa työttömyysjakson yli ennen seuraavaa työpaikkaa.

Nyt molemmista tukimuodoista on tullut pitkäaikaisia. Osittain tämä johtuu sii-

”Ihmisen kasvattaminen on vähän kuin lapsen kasvattamista. Sosiaalipolitiikkaan tarvitaan myös rajoja ja selkeitä pelisääntöjä,” pohtii Kelan tutkimusjohtaja Olli Kangas.

”Jossain tilanteessa pakottaminen on välittämistä.”

Nuorista ja nuorten moraalien rappiosta on oltu huolissaan kautta aikojen. Mutta miksi nuoria aktivoidaan pakoilla ja sanktioilla? Eikö mieluummin pitäisi tarjota mahdollisuuksia?

”Jossain tilanteessa pakottaminen on välittämistä ja pakon puuttuminen voi tarkoittaa heitteille jättämistä. Toisissa kohdissa pakko voi olla musertavaa pakkovaltaa. Raja pakon ja mahdollisuuksien antamisen välillä on häilyvä”, Kangas luonnehtii. ■

tä, ettei palkkatyötä ole enää tarjolla samalla tavalla kuin ennen. Toisaalta monimutkainen lainsäädäntö ja hallinnollinen byrokratia ehkäisevät lyhyempiin työrupeamiin tarttumista.

”Suomalainen ajatusmalli hyväksyy hädänalaisten auttamisen, mutta ei työkykyisten elättämistä heidän oman valintansa vuoksi”, Kangas muistuttaa.

”Itse Karl Marx sanoi aikanaan, että kaikille annetaan tarpeensa mukaan ja kaikki osallistuvat kykyjensä mukaan. Tämä linjaus näkyy perinteisesti pohjoismaisessa sosiaaliturvassa, ja se näkyy myös Tanskan uudistuksissa.”

Rohkeampaa keskustelua

Kangas ei suoraan suosittele toimeentulotuen poistamista nuorilta. Sen kylkeen pitäisi kuitenkin saada nykyistä vahvemmin opastavia ja aktivoivia piirteitä.

Yksi mahdollisuus olisi siirtää nuoret toimeentulotuelta työmarkkinatuella. Sen piirissä nuoria voidaan helpommin velvoittaa koulutukseen tai töihin.

Tanskan uutta avausta toimeentulotuen vastikkeellisuudesta ei kuitenkaan voi siirtää sellaisenaan Suomeen.

”Tanskassa on kuntia huomattavasti vähemmän, ja se on myös pinta-alaltaan Suomea pienempi. Lisäksi kunnilla on siellä perinteisesti ollut suurempi vastuu työllistämisestä kuin meillä”, Kangas perustelee.

Uuteen malliin sisältyy myös ongelmia. Periaatteessa on järkevää maksaa nuorille kouluttautumisesta kuin toimeentulotuesta. Tämä ei kuitenkaan auta niitä nuoria, joilta jo peruskoulu on jäänyt aikanaan kesken. Sama ongelma tulee vastaan kotiossa oppivelvollisuuden pidentämisessä.

Tanskassa saatuja kokemuksia kannattaa kankaan mukaan silti seurata. Vastaavaa keskustelua voisi käydä myös meillä Suomessa nykyistä rohkeammin ja ymmärrettävällä kielellä.

”Meillä ajatukset vastikkeellisesta sosiaaliturvasta on leimattu porvareiden puuhaksi. Tanskan radikaalit uudistukset taas on tehty sosiaalidemokraattien johtamana”, Kangas pohtii.

”Tanskassa poliittinen keskustelu on väkempää. Meillä sen sijaan politiikka on kuollut politiikasta. Virkamiehet tekevät uudistustyön, ja poliitikot puhuvat kuin valtiovarainministeriön virkamies. Se ei innosta eikä sytytä ihmisiä.”

Hyviä kokemuksia joustoturvasta

Sosiaaliturvaa on Tanskassa uskallettu uudistaa radikaalisti aiemminkin.

Tanskassa työttömyys nousi 1970-luvulla öljykriisin jälkeen huomattavasti aiempaa korkeammaksi. Lääkkeeksi ongelmaan kehiteltiin 1990-luvulla joustoturvamalli, jonka perusteella työntekijöitä on helppo ottaa töihin ja helppo irtisanoa.

Irtisanottujen turvana on antelias sosiaaliturvajärjestelmä, joka takaa pienituloisille jopa 90 %:n korvaavuusasteen työttömyysturvaan.

”Tanskassa päätettiin suojella työtä ja työntekijää eikä työpaikkoja. Rakenteellisissa ongelmissa olevia yrityksiä ei lähdetty tukemaan, vaan niiden annettiin mennä konkurssiin”, tiivistää Kelan tutkimusjohtaja **Olli Kangas**.

”On kiinnostavaa, että uudistuksen ajoi läpi sosiaalidemokraattinen hallitus ammattiyhdistysten vastustuksesta huolimatta.”

Malli tuotti tuloksia. Tanskan työttömyysaste oli 1990-luvun alussa 12 %, mutta vuosikymmenen lopussa se oli painunut lähelle 4 %:a. Joustoturvan myötä työntekijät siirtyivät yhdestä työstä toiseen aiempaa nopeammin. Tanskan joustoturvamallista on tullut vientituote.

Kela-kieli uudistui

Kelan lomakkeiden ja kirjepohjien uudistamistyössä mietittiin, mitä tietoa asiakkaat todella tarvitsevat.

Kelassa laitettiin päähän asiakkaan silmälasit ja uudistettiin lomakkeiden ja kirjeiden kieltä perinpohjaisesti.

”Olemme olleet liian pitkään sokeita omalle tekstillemme”, sanoo Selkeyshanketta johtanut pääsuunnittelija Elina Sipilä.

”Esimerkiksi etuuspäätöksissä kerrotaan pitkiä perusteluja ennen asiakasta kiinnostavaa asiaa. Asiakasta kiinnostaa tietenkin erityisesti se, saako hän rahaa ja kuinka paljon.”

Selkeyshankkeessa kirjemalleja on uudistettu siten, että asiakkaan sydäntä lähellä oleva asia kerrotaan ensin – vasta sen jälkeen esitetään lain vaatimat perustelut päätökselle.

Kysytään vain oleellinen

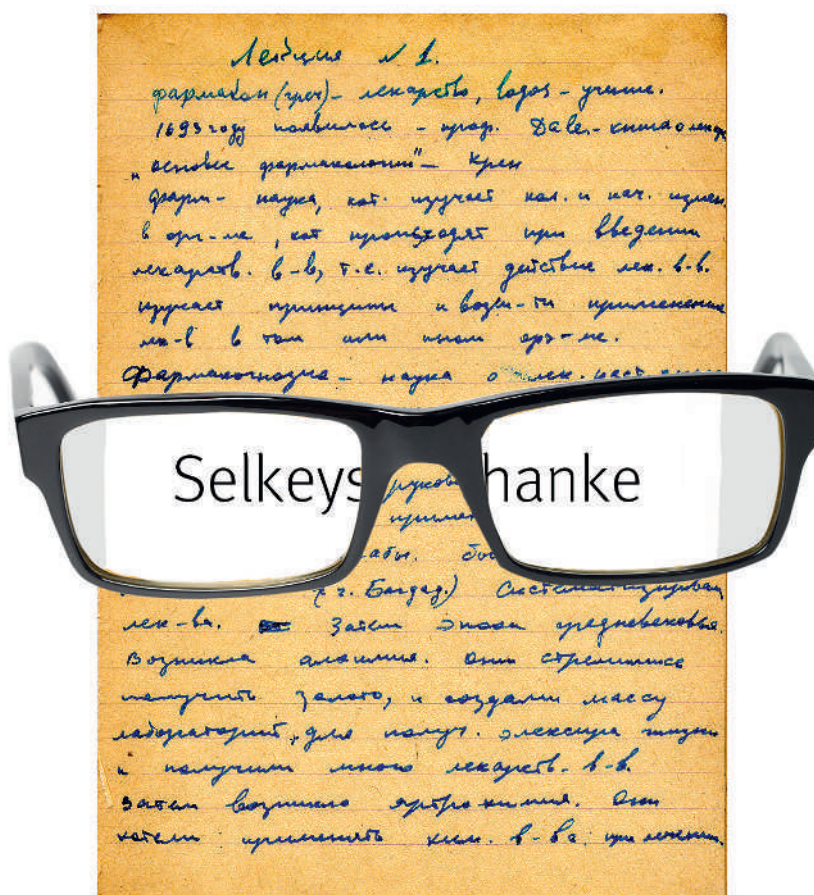
Lomakkeita uudistanut Hakuhanke lähti siitä periaatteesta, että hakijalta kysytään vain oleellinen. Esiselvityksissä Kelan asiakaspalvelun työntekijöiltä tiedusteltiin, mitä asiakkaat yleisimmin kysyvät ottaessaan yhteyttä. Yllättävän monesti haluttiin vain varmistaa, että lomakkeeseen oli täytetty kaikki tarvittava tieto. Asiakkaalle oli jäänyt hakemuksen etenemistä epävarma olo.

”Lomakkeisiin on vuosien varrella vain lisätty ja lisätty tekstin määrää. Lisätietojakin on monessa tapauksessa kysytty ihan vain varmuuden vuoksi”, kertoo Hakuhanke vetänyt hallintosihtööri Pirjo Tikka.

”Lomakkeen kieltä ei ollut aikaisemmin lisäysten jälkeen uudistettu, vaan tekstimassan kasvaessa fonttia on pienennetty ja tiivistetty. Nyt olemme testausten avulla ymmärtäneet, että kaikkia asioita ei tarvitse laittaa yhteen lauseeseen. Sinänsä kielipöytäkirjat oikeat, mutta lukijalle haastavat lauserakenteet, ovat vaikeuttaneet asian ymmärtämistä.”

Lomakkeen kohdat haluttiin ennen mahdollista yhdelle sivulle, vaikka kyselyjen mukaan asiakkaat eivät koe lomakkeen pituutta ongelmaksi, jos sitä vain on helppo täyttää. Lakitekstiä ei lomakkeisiin kaivata.

Hakuhanke tuloksena lomakkeisiin on tehty isoja muutoksia. Lomakkeet ovat pidempiä, mutta teksti on entistä suurempaa ja täyttämiseksi on väljästi tilaa.

Esimerkki uudistuksesta: Lomakkeen nimi ennen: Äidin vanhempainetuushakemus lapsen syntymän tai ottolapseksi ottamisen perusteella. Nimi nyt: Hakemus, Äidin vanhempainetuudet.

”Uskallan myös sanoa, että kysymykset ovat nyt monessa kohtaa aiempaa järkevämpiä – eli sellaisia, joihin asiakas osaa vastata”, Tikka toteaa.

Selkeyttä luotiin uusilla menetelmillä

Selkeys- ja Hakuhankeet käynnistettiin vuoden 2011 alussa. Työtä on tehty työparamenetelmällä. Hankeryhmissä työskentelevien lisäksi uudistamiseen ovat osallistuneet lukuisat kentän työntekijät Kelasta sekä Selkokeskus ja Kotimaisten kielten keskus.

”Uudistuneet työskentelytavat ovat olleet avain siihen, että olemme onnistuneet näissä hankkeissa aiempaa paremmin. Asiakkaan näkökulma on löytynyt, ja on saatu

aikaan todella merkityksellistä muutosta”, Sipilä kiittelee.

Hankkeiden ansiosta luodut uudet menetelmät on otettu pysyvästi talon tavaksi. Työpajatyöskentely ja käytettävyyssuoritus säilyvät käytössä jatkossakin. Käytettävyyssuorituksessa tavalliset asiakkaat täyttivät ja arvioivat uusittuja lomakkeita sekä lukivat kirjeitä. Työpajan jäsenet pääsivät seuraamaan keskustelua ja palautteita viereisestä huoneesta.

Hankkeiden tuloksia mitataan vuonna 2015 tehtävällä asiakaskyselyllä. Vuonna 2013 tehtiin välikysely, joka jo antoi viitteitä havaituista ja hyvistä tuloksista. ■

Kati Särkelä

Hyvä lukija, nämä tarinat ovat tosia

Hakemuspapereita, etuuskytkentöjä, lain tulkintoja, ikä- ja aikarajoja, puutetta käytännön avusta... Nujerretaanko nuoret, jotka tarvitsevat tukea?

KUINKA USEIN OLEMME LUKENEET TARINOITA, joissa kovia kokeneille käy lopulta hyvin, elämä kantaa ja nostaa siiville? Tässä on kolme tositarinaa siitä, millaista elämä on, kun omat siivet eivät kannu.

Sannalla on synnynnäinen vaikea liikuntavamma ja kasvuhäiriö. Sinä vuonna, kun hän täytti 16 vuotta, elämä muuttui. Hän sai opiskelupaikan ja opiskelija-asunnon, mutta hylkäävän päätöksen korotetusta vammaistuesta. Samalla päättyi oikeus vaikeavammaisen kuntoutukseen ja säännöllinen fysioterapia. Hänelle tarjottiin 20 fysioterapiakäyntiä vuodessa terveyskeskuksessa. Niiden aika-
taulu johti poissaoloon opetuksesta, eikä hän aina päässyt fysioterapiaan päiväsaikaan.

Kahdessa vuodessa Sannan liikkuminen oli heikentynyt ja kivut olivat lisääntyneet. Miten Sannalle järjestyisi säännöllinen fysioterapia? Täytyisivätkö korotetun vammaistuen kriteerit?

Mikolla on lievä liikuntavamma ja vaikea lukihäiriö. Hän suoritti peruskoulun erityisopetuksen turvin ja sai paikan ammattikoulusta. Vaikeuksiensa vuoksi hän sai nuorten kuntoutusrahaa. Opinnot etenivät, mutta muutamaa kurssia hän ei onnistunut suorittamaan; ammattikoulussa ei osattu lukivaikeuksissa auttaa. Mikko masentui. Ratkaisuksi ehdotettiin määräaikaista työkyvyttömyyseläkettä.

Mikko oli muutaman vuoden tyytyväinen: rahaa sai enemmän kuin opiskellessa, eikä tarvinnut koko ajan ponnistella. Vuosien jälkeen hän kuitenkin havahtui. Elämässä voisi tehdä muutakin kuin olla työkyvyttömyyseläkkeellä. Kuka neuvoisi, mitä se voisi olla ja miten se olisi mahdollista?

Marilla on monimuotoinen oppimishäiriö, ja hän on käynyt peruskoulunsa mukautetussa opetuksessa. Hänellä oli haaveena

työ lasten parissa, mutta oppisopimuskoulutus järjestyi logistiikka-alalta. Työpaikka varmistui, kun työnantaja sai työllistämisen mahdollistavan vajaakuntoisen palkkatuen – koneista ja paketeista tuli Marin maailma.

Joka toinen vuosi Mari stressaantuu, alkaa nukkua huonosti ja hänen mielialansa vaihtelee, sillä palkkatuki myönnetään vain kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Työnantaja kertoo jatkavansa työsuhtea, jos edelleen saa palkkatuen. Mari käy lääkärissä hake-
massa TE-keskuksen pyytämän todistuksen, jossa jälleen kerran todetaan pysyvä monimuotoinen oppimishäiriö. Marin työpanos

ei tule koskaan vastaamaan normaalia. Vajaakuntoisen palkkatukea jatketaan määräaikaaisesti. Tätä on nyt jatkunut 8 vuotta. Kuka uskoo, että Marin vaikeudet katoavat?

Nuorille, joiden toimintakyky on pysyvästi heikentynyt, jo itsenäinen selviäminen arjesta on vaikeuksien voittamista. Todellinen itsenäistyminen edellyttää ammat-
tia ja työllistymistä, mutta niiden saavuttaminen ilman erityisiä toimenpiteitä on harvalle mahdollista. On kohtuutonta, et-

tä nämä nuoret nujerretaan erilaisten hakemuspapereiden, etuuskytkentöjen, lain tulkintojen, ikä- ja aikarajojen sekä käytännön avun puutteen vuoksi.

Ratkaisuksi ei riitä palveluneuvoja. Lainsäädäntöä on selkeytettävä, jotta nämä nuoret voivat löytää ja saada tarvitsemansa ja tarkoituksenmukaiset tuet niin toimintakyvyn ylläpitämiseksi kuin tutkintoon johtavien opiskelujen ja työllistymisen toteutumiseksi. ■

Ilona Autti-Rämö

Kirjoittaja on Kelan tutkimusprofessori ja terveystutkimuksen päällikkö.

Nuorelle voi jo itsenäinen selviäminen arjesta olla vaikeuksien voittamista.

Oma yksikkö kansainvälisille asioille

Kaikki kansainväliseen sosiaaliturvaan liittyvät asiat on Kelassa koottu yhteen yksikköön.

Vuoden alussa toimintansa aloittanut Kansainvälisten asioiden keskus tulee todelliseen tarpeeseen.

”Palvelemme Kelan tärkeää ja kasvavaa kansainvälistä asiakasryhmää. Keskittämällä korostetaan myös kansainvälisen työn profilia”, määrittelee keskuksen johtaja **Maini Kihlman**.

Ihmiset liikkuvat yhä enemmän maiden rajojen yli. Euroopan työllisyystilanne on lisännyt muuttoliikettä, ja ulkomailta haakeudutaan Suomeen töihin entistä useammin. Niin ikään ulkomailta Suomeen tulevien ja Suomesta ulkomaille lähtevien opiskelijoiden määrät kasvavat.

Laki rajat ylittävästä terveydenhuollosta työllistää omalta osaltaan myös Kansainvälisten asioiden keskusta.

”Tavoitteena on tarjota kasvavalle asiakasryhmälle entistä parempaa palvelua: lyhentää hakemusten läpimenoaikoja sekä helpottaa asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden asiointia.”

Aiemmin Kelan kansainvälisistä asioista on vastannut 12 eri yksikköä. Uusi keskus työllistää noin 260 henkilöä.

Tavoitteena yhdenvertaisuus

Kansainväliset etuus- ja vakuuttamisasiat on uudistuksen myötä koottu samoihin työhönoihin.

”Haluamme turvata sen, että kaikki asiakkaat ovat yhdenvertaisia. Ratkaistavien asioiden käsittelyaikojen tulee olla yhtenäisiä, olipa asiakas missä päin Suomea tai maailmaa tahansa”, Kihlman korostaa.

Aiemmin käsittelyajoissa saattoi olla isoja eroja asiakkaan kotipaikkakunnan mukaan.

”Hakemusten käsittely tulee nyt sujuvammaksi ja yksinkertaisemmaksi. Lisäksi tavoittelemme kustannustehokkaampaa toimintaa.”

Kansainvälisten asioiden ratkaisussa sovelletaan sekä kansallisia lakeja että EU-lainsäädäntöä. Asiakkaiden puhelinpalvelu keskitetään myös samaan keskukseseen.

”Palvelutilanteet voivat olla hyvinkin moninaisia ja mutkikkaita. Pelkkä yleisneuvonta ei aina riitä, vaan asiat vaativat erityisosaamista ja keskittymistä. Uusissa nu-

Maini Kihlmanin mukaan Kelan kansainvälinen asiakasryhmä on kasvamassa entisestään.

meroissa vastaavat nyt kansainvälisiin tilanteisiin erikoistuneet palveluneuvojat.”

Moninaisia tehtäviä

Kansainvälisten asioiden keskus ratkaisee, kuuluuko henkilö Suomen sosiaaliturvan piiriin vai ei. Pääsääntöisesti siihen kuuluvat Suomessa asuvat tai täällä työskentelevät henkilöt. Siihen kuuluvat myös tietyt ulkomailta oleskelevat henkilöryhmät. Näitä ovat esimerkiksi työkomennukselle lähetetyt työntekijät, virkamiehet, opiskelijat, diplomaatit sekä lähetys- ja kehitysysteistyön tekijät.

Lisäksi turvan piiriin voivat kuulua tietyt ammattiryhmät, kuten useassa maassa työskentelevät tai liikkuva henkilöstö, vaikkapa lentoemännät ja rekkakuskit.

Ulkomailla asuvien Kelan asiakkaiden etuushakemukset ratkaistaan Kansainvälisten asioiden keskuksessa. Siellä ratkaistaan myös sellaisen Suomessa asuvan tai työskentelevän henkilön hakemus, jonka muu perhe asuu ulkomailta.

”Työn tekeminen on pääsääntöisesti vakuuttamisen perustana EU-alueella. Tavallinen tilanne on se, että isä työskentelee Suomessa ja äiti ja lapset asuvat toisessa maassa, kuten Virossa. Isän työn kautta perheellä on oikeus perhe-etuuksiin Suomessa, tavallisimmin lapsilisään.”

Keskuksessa hoidetaan myös valtioiden välinen laskutus sairaanhoidonkustannuk-

sisia ja valtion korvaukset julkiselle terveydenhuollolle sairaanhoidosta, jota on annettu toisessa EU-valtiossa sairausvakuutetulle henkilölle. ■

Soila Eräniemi

Kelan palvelukanavat kansainvälisissä asioissa

- ▶ Puhelinpalvelu klo 8–18: Maasta- ja maahanmuutto 020 634 0200, Flytta till/ från Finland 020 634 0300, Moving to or from Finland 020 634 0200
- ▶ Puhelinpalvelu yhteistyökumppaneille klo 9–16: valtioiden välinen laskutus sairaanhoitokustannuksissa 020 635 1807, kv-sairanhoidon valtion korvaus, hoitoon hakeutumisen luvat ja pohjoismaisten sairaalasiirtojen ambulanssilennot 020 635 1808
- ▶ Kelan toimistot ja yhteispuhelinpuhelimet sekä InTo-piste Helsingissä
- ▶ Palvelu ajanvarauksella puhelimitse ja toimistoissa
- ▶ Verkkopalvelut: www.kela.fi ja www.kela.fi/asiointi
- ▶ Sähköposti poikkeustapauksissa
- ▶ Posti

Väitöksensä jälkeen Päivi Känkänen jatkaa taideperustaisen tutkimuksen tiellä seuraamalla ja ohjaamalla lapsille ja nuorille suunnattuja taidepainotteisia hankkeita.

Taide vapauttaa tuntemaan

Tutkijan mielestä jokaisella on oikeus itseilmaisuun, myös lastensuojelussa.

Kun lapsi tai nuori on kokenut kovia elämässään, hän saattaa kadottaa yhteyden omiin tunteisiinsa.

”Taide voi auttaa lähestymään sellaisia aiheita, joita muuten olisi hankala käsitellä”, toteaa taiteen soveltamisesta lastensuojelussa väitellyt VTT Päivi Känkänen. Hänen mukaansa uudenlaisista työkaluista voi olla hyötyä kipeiden aiheiden avaamisessa.

Uraauurtavassa väitöskirjassaan Känkänen tutki, millä tavoin taidelähtöisiä menetelmiä voidaan hyödyntää lastensuojelussa. Tutkimus liittyi luontevasti hänen työhönsä erityisasiantuntijana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Känkänen keräsi väitöskirjansa laajan aineiston reilun vuosikymmenen aikana. Pääosan aineistosta hän sai valtion kou-

lukodeissa toteutetuista taidepainotteisista hankkeista.

Kipinä taiteen menetelmien tutkimiseen syntyi, kun Känkänen osallistui koulukotien henkilökunnalle suunnattuun hankkeeseen. Siinä työntekijät kävivät taiteilijoiden johdolla läpi omaa elämänsä muun muassa sarjakuvan, kirjoittamisen, draaman ja valokuvauksen keinoin.

”Ideana oli, että työntekijät osaisivat asettua paremmin koulukodissa asuvien nuorten asemaan ja soveltaa opittuja menetelmiä heidän kanssaan. Osallistujat kertoivat, että koulutus herätti sekä kriittisyyttä omia työmenetelmiä kohtaan että rohkeutta tehdä toisin”, Päivi Känkänen kertoo.

Rutiineista poikkeava työskentelytapa voi auttaa sosiaalityöntekijää ja nuorta löytämään yhteisen sävelen. Työntekijän ja nuo-

ren kohtaaminen onkin parhaimmillaan molemminpuolinen oppimistilanne, jossa voi myös hullutella.

Iloa ja elämyksiä

Elämäkerrallinen työskentely, kuvataiteet tai teatteri ovat esimerkkejä lastensuojeluun sopivista taidelähtöisistä työvälineistä. Känkänen puhuu mielellään käsityöläisyydestä – siitä hänen mukaansa on kysymys, kun aikuinen ja lapsi pyrkivät löytämään parhaita kohtaamisen tapoja ja välineitä tunteiden käsittelyyn.

”Taiteen avulla voidaan auttaa nuorta lähentymään itseään ja löytämään tapoja mennä eteenpäin. Taiteen tekeminen tuo nuorelle omakohtaisia onnistumisen elämyksiä, jotka ovat vaihtoehtoja aiemmille huonoille kokemuksille.”

”Ilo ja mielen väljyys ovat tarpeen kaikenlaisen tunnetyn tukemisessa. Ilon pitää olla sallittua myös vaikeassa elämäntilanteessa.”

Ilmaisu tarvitsee vapautta

Lastensuojelussa lapsen yksityisyys on äärimmäisen suojeltua, jopa niin että lapsen ilmaisuvapaus kärsii. Julkisuudessa lastensuojelun asiakkaat on totuttu näkemään nimettöminä ja peitetyin kasvoin.

”Jokaisella lapsella tulisi kuitenkin olla oikeus ilmaista itseään vapaasti. Taiteella on usein esittävä luonne, mikä aiheuttaa jännitteitä suojelun ja ilmaisuvapauden välillä.”

Yksi Känkänen tärkeimmistä havainnoista oli, että taiteen avulla voidaan luoda kontrollista vapaata tilaa, jossa kaikki on mahdollista. Sen edellytyksenä on, että nuori saa omilla ehdoillaan toteuttaa itseään turvallisten aikuisten seurassa. Kun mieluisa taidelaji löytyy eikä aikuisten kontrolli määrittele olemista, tulokset ovat lupaavia.

”Koulukodin nuorten rap-ryhmälle annettiin vapaat kädet sanoittamiseen. Kun paha olo oli saatu suollettua ulos, sanoituksissa alkoi kuulua myös paljon hyvää. Samalla nuorten pitkäjänteisyys kasvoi silmin nähdyn, kun innostava musiikki tempaisi mukaansa.”

Pohjimmiltaan kyse on siitä, että kaikilla nuorilla pitäisi olla mahdollisuus tulla hyväksytyksi ja kokea arvokkuutta juuri sellaisena kuin on – vaikkapa sitten taiteen avulla. ■

Liisa-Maija Aukia

Lue lisää ▶ Päivi Känkänen sosiaalialan väitöskirja ”Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia” tarkastettiin 15.6.2013 Helsingin yliopistossa.

TAULUKKO 1: HUHTIKUUN LOPUSSA 2013 KUNTOUTUSRAHAA JA/TAI KOULUTUSTA AMMATILLISENA KUNTOUTUKSENA SAANEET ALLE 30-VUOTIAAT NUORET KUNTOUTUSRAHAN LAKIPERUSTEEN JA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN TOIMENPITEEN MUKAAN.

Kuntoutusrahan lakiperuste	Yhteensä	Ei ammatillista koulutusta	Ammatillisen koulutuksen saajat yhteensä		Pohjakoulutus	Ammattikoulutus	Korkeakoulu-opiskelu
			Lkm	%-osuus			
Yhteensä	7 110	3 448	3 662	51,5	217	3 303	142
Ei kuntoutusrahaa	133	0	133	100,0	17	111	5
Laki Kelan järjestämästä kuntoutuksesta	1 878	730	1 148	61,1	17	1 011	120
Lastensuojelulaki	10	10	0	0,0	0	0	0
Nuoren kuntoutusraha	4 972	2 592	2 380	47,9	183	2 180	17
Oppisopimuslaki	21	21	0	0,0	0	0	0
Päihdehuoltolaki	80	80	0	0,0	0	0	0
Terveystieteiden lakilaki	12	12	0	0,0	0	0	0
Työterveyshuoltolaki	3	3	0	0,0	0	0	0
Vammaispalvelulaki	1	0	1	100,0	0	1	0

TAULUKKO 2: HUHTIKUUN LOPUSSA 2013 KUNTOUTUSRAHAA JA/TAI KOULUTUSTA AMMATILLISENA KUNTOUTUKSENA SAANEET SUKUPUOLEN, IKÄRYHMÄN JA SAIRAUSPÄÄRYHMÄN MUKAAN, N (%).

	Nuoren kuntoutusraha sekä koulutus	Muu kuntoutusraha sekä koulutus	Nuoren kuntoutusraha, ei koulutusta	Muu kuntoutusraha, ei koulutusta	Ei kuntoutusrahaa, vain koulutus	Yhteensä
Yhteensä	2 380 (33,5)	1 149 (16,2)	2 592 (36,5)	856 (12,0)	133 (1,9)	7 110 (100)
Miehet	1 441 (36,6)	583 (14,8)	1 446 (36,7)	403 (10,2)	67 (1,7)	3 940 (100)
Naiset	939 (29,6)	566 (17,9)	1 146 (36,2)	453 (14,3)	66 (2,1)	3 170 (100)
16–19 v	1 803 (40,3)	243 (5,4)	2 299 (51,4)	82 (1,8)	48 (1,1)	4 475 (100)
20–24 v	574 (30,5)	571 (30,4)	286 (15,2)	395 (21,0)	55 (2,9)	1 881 (100)
25–29 v	3 (0,4)	335 (44,4)	7 (0,9)	379 (50,3)	30 (4,0)	754 (100)
Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	1 760 (38,3)	767 (16,7)	1 975 (43,0)	-	92 (2,0)	4 594 (100)
Hermoston sairaudet	174 (37,3)	85 (18,2)	197 (42,2)	-	11 (2,4)	467 (100)
Syynynäiset epämuodostumat	-	-	-	-	-	-
ja kromosomipoikkeavuudet	191 (43,7)	45 (10,3)	196 (44,9)	-	5 (1,1)	437 (100)
Silmän ja korvan sairaudet	128 (43,1)	47 (15,8)	116 (39,1)	-	6 (2,0)	297 (100)
Muut	120 (27,0)	201 (45,3)	104 (23,4)	-	19 (4,3)	444 (100)

Vajaakuntoiselle nuorelle tarvitaan selkeämpi reitti ammattitutkintoon

Nuorten ammatillisen kuntoutuksen etuudet ovat monimutkaisia.

KAROLIINA KOSKENVUO

erikoistutkija,

MIKKO RYNNÄNEN

lakimies,

HEIDI KEMPPINEN

pääsuunnittelija,

VILLE KOKKONEN

suunnittelija,

ILONA AUTTI-RÄMÖ

terveystutkimuksen päällikkö

Kirjoittajat työskentelevät Kelassa.

NUORTEN PITKÄAIKAISSAIRAUDET ja terveysongelmat vaikeuttavat usein koulutukseen pääsyä, opintojen sujumista ja työelämään siirtymistä sekä työelämässä

pysymistä. Keskeinen kysymys on, missä määrin kuntoutusjärjestelmä toimijoinen ja etuuksineen edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia koulutukseen, työelämään pääsyyn ja yhteiskuntaan osallistumiseen sairaudesta tai vammasta huolimatta.

Työelämään, ei eläkkeelle

Vajaakuntoiselle 16–19-vuotiaalle nuorelle, jonka katsotaan olevan erityisten tukitoimien tarpeessa, voidaan ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi maksaa nuoren kuntoutusrahaa. Ammatillisen kuntoutuksen tulee olla ensisijaista työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden (HE 87/1998). Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää alle 20-vuotiaalle vas-

ta, kun on selvitetty hänen mahdollisuutensa ammatilliseen kuntoutukseen.

Suunnitellun kuntoutuksen realistisena tavoitteena tulee olla työelämään siirtymisen, joka tosin ei käytännössä useinkaan toteudu (Koskenvuo ym. 2011). Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan aikaisintaan 16. ikävuoden täyttämistä seuraavasta päivästä lukien enintään sen kuukauden loppuun, jona nuori täyttää 20 vuotta tai jolloin meneillään oleva opiskelu päättyy (L 566/2005).

Erilliset etuudet hämärtävät

Oikeus nuoren kuntoutusrahaan ja ammatillisena kuntoutuksena myönnettävään koulutukseen arvioidaan erikseen kummankin etuuden myöntämisedellytysten perusteella.

Nuoren kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös esimerkiksi työpajoihin tai muihin toimenpiteisiin, jotka tukevat työelämätavoitetta. Nuoren kuntoutusrahaa saavalla ei ole oikeutta koulutarvikkeiden ja matkakustannusten korvauksiin ilman, että nuori hakee erikseen näiden kustannusten korvaamiseksi ammatillisen kuntoutuksen päätöksen.

Ammatillisen kuntoutuksen päätöksen perusteella ei myönnetä kuntoutusrahaa yleissivistäviin perusopintoihin muutoin kun uudelleen- tai jatkokoulutustilanteissa. Tällä hetkellä ei ole tarkkaa tietoa siitä, missä määrin ammatillisen koulutuksen päätöksiä tehdään nuoren kuntoutusrahan saajille ja miten asiakasryhmät eroavat toisistaan.

Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen koulutuksen välisestä suhteesta ei ole säädetty laissa. Vuoden 2014 alusta ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytyksiä ehdotetaan tarkistettaviksi siten, että ne paremmin mahdollistaisivat ammatillisen kuntoutuksen myöntämisen niille nuorille, joilla on vaikea kokonaistilanne (HE 128/2013). On myös suunniteltu nuoren kuntoutusrahan ikärajan nostamista 23 vuoteen ja vähimmäismäärän tasokorotusta. Etuuksien kehittämiseksi ja mahdollisten muutosten seurausten arvioimiseksi tarvitaan tietoa etuuksien käytön päällekkäisyydestä.

Käytössä päällekkäisyyttä

Etuuksien päällekkäisen käytön selvittämiseksi kuntoutuksen tilastoista poimitiin tietoja huhtikuun lopussa 2013 kuntoutusrahaa ja/tai koulutusta ammatillisena kuntoutuksena saaneista 16–29-vuotiaista nuorista. Yhteensä 7 110 alle 30-vuotiaasta nuorta sai jompaakumpaa kuntoutusrahaa ja/tai koulutusta ammatillisena kuntoutuksena (korvauksia opiskelukustannuksista).

Nuoren kuntoutusrahaa sai 4 972 nuorta, ja heistä ammatillisen koulutuksen saajia oli 2 380 (47,9 %). Kelan järjestämää kuntoutusrahaa sai 1 878 alle 30-vuotiaasta. Heistä 1 148 (61,1 %) oli ammatillisen koulutuksen päätöksen saajia. Vain 133 sai ammatillista koulutusta, mutta ei kuntoutusrahaa. Koulutusta ammatillisena kuntoutuksena saaneista suurin osa opiskeli ammatillisessa oppilaitoksessa tai kansanopistossa. (Taulukko 1.)

Miehet saavat naisia useammin nuoren kuntoutusrahaa. Nuoren kuntoutusrahan jatkuminen yli 24-vuotiaana on harvinais-

ta. Ikäryhmässä 16–19-vuotiaat pelkästään nuoren kuntoutusrahaa sai 51,4 %, ja yhtä aikaa nuoren kuntoutusrahaa ja koulutusta ammatillisena kuntoutuksena sai 40,3 %.

Nuoren kuntoutusrahaetuksissa korostuvat mielenterveyden häiriöt ja käyttäytymisen häiriöt (kehitysvammaisuus, psykisen kehityksen häiriöt, käytös- ja tunnehäiriöt, mielialahäiriöt), synnynnäiset epämuodostumat ja kromosomipoikkeavuudet, hermoston sairaudet (kuten CP-oireyhtymä ja epilepsia) sekä korvan ja silmän sairaudet (Koskenvuo ym. 2011). Tämä näkyy myös tässä tarkastelussa. Niillä, jotka saavat koulutusta ammatillisena kuntoutuksena ja kuntoutusrahaa, muut sairaudet, kuten tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, alkavat lisääntyä (Taulukko 2).

Etuuksissa kehitettävää

Se, miten kuntoutustoimet ja toimeentuloturva voivat ehkäistä nuorten aikuisten syrjäytymistä ja siirtymistä työkyvyttömyyseläkkeelle, riippuu ensisijaisesti siitä, onko nuori lakiperusteista etuutta myönnettäessä alle vai yli 20-vuotias. Näitä etuuksia hakevilla henkilöillä on merkittäviä erityisvaikeuksia, jotka hankaloittavat sopivan ammatin valintaa, mahdollisuuksia kouluttautua ammattiin ja työllistymistä.

Etuuksien hakemista tulisi selkeyttää siten, että ammatillisen koulutuksen polku olisi mahdollista toteuttaa suunnitelmallisesti yleissivistävästä peruskoulutuksesta ammattitutkintoon. Lisäksi toimeentulo ja kohtuullisena pidettävät opiskelukustannukset tulisi korvata yhdenmukaisesti ja yhdellä päätöksellä. ■

Lähteet:

A 646/2005. Valtioneuvoston asetus Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista.

HE 87/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisten henkilöiden työllistymisen ja koulutuksen edistämiseksi.

HE 128/2013. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta.

L 566/2005. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista.

Koskenvuo K, Hytti H, Autti-Rämö I. Seurantatutkimus nuorten kuntoutusrahaa ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisestä. Kuntoutus 2011; (3): 22–30.

Etuuksien kehittämiseksi tarvitaan tietoa etuuksien käytön päällekkäisyydestä.

Kelan kuntoutuksella kohti työelämää

Kela voi turvata vajaakuntoisen nuoren toimeentuloa maksamalla koulutuksen ajalle kuntoutusrahaa. Kela voi järjestää koulutuksen ammatillisena kuntoutuksena, jolloin kuntoutusraha perustuu Kelan kuntoutuspäätökseen. Kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös silloin, kun Kela ei järjestä koulutusta. Nuoren kuntoutusraha myönnetään kotikunnan laatiman henkilökohtaisen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman perusteella (A 646/2005). Harvinaisempi vaihtoehto on maksaa kuntoutusrahaa oppisopimuksen perusteella.

Kela järjestää ja korvaa tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta vajaakuntoiselle henkilölle työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi. Edellytyksenä on, että asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa työkyvyttömyyden uhan tai työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien katsotaan sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen. Nuoren työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien arvioidaan olennaisesti heikentyneen, jos sairaus, vika tai vamma aiheuttaa olennaisia rajoituksia ammatin tai työn valinnassa (L 566/2005).

Kelan ammatillisen kuntoutuksen koulutus voi olla ammatillista peruskoulutusta, valmentavaa koulutusta, uudelleen- ja jatkokoulutusta sekä yleissivistävää peruskoulutusta (esim. lukiossa tai kansanopistossa), kun se on välttämättömyyden koulutukseen pääsemiseksi. Koulutuksen ajalta saatavia korvauksia ovat kuntoutusraha, tarpeellisinä ja kohtuullisina pidettävät opiskelukustannukset, kuten lukukausimaksut ja koulutarvikekustannukset sekä laissa määritetyt matkakustannukset (L 566/2005).

Perusturva riittää harvoin kohtuulliseen kulutukseen

MILLÄ RAHAMÄÄRÄLLÄ IHMINEN tulee Suomessa toimeen? Mikä on kohtuullinen kulutuksen taso? Kelan tutkimusosaston julkaisema artikkelikirja vastaa muun muassa näihin kysymyksiin. Kirja on samalla loppuraportti tutkimushankkeesta, jossa tarkasteltiin perusturvan tasoa. Hanketta rahoitti Suomen Akatemia.

Kohtuullisen kulutuksen taso ja sisältö vaihtelevat kotitaloustyyppittäin. Kuluttajatutkimuskeskuksen laskemien viitebudjettien mukaan yksin asuvan miehen taloudessa tarvitaan 260 ja nelihenkisessä pikukulupsiperheessä 365 tavaraa ja palvelua toimeentulon hankkimiseksi ja yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumiseksi. Näiden hankkiminen maksaa 495–1 497 euroa kuukaudessa ilman asumis- ja liikennekuluja.

Myös perusturvaetuuksien riittävyys vaihtelee eri kotitaloustyypeissä. Parhaiten perusturva näyttäisi kattavan yksin asuvan yli 65-vuotiaan kohtuullisen kulutuksen sekä heikoiten yksin asuvien alle 45-vuotiaiden ja lapsiperheiden kohtuullisen kulutuksen.

Välttämätön toimeentulo taataan Suomen perustuslaissa ja toimeentuloturvan taso etuuksia koskevassa lainsäädännössä. Lainsäädäntöä toimeenpanevat viranomaiset tekevät huomattavan paljon päätöksiä myös harkinnan mukaan. Jos tahtoa on, nykyinen sääntely jättää lain toimeenpanijalle mahdollisuuden huolehtia perusturvan riittävästä tasosta siten, ettei ihmisiä jätettäisi viimesijaisen toimeentuloturvan varaan.

Toimeentulotuen tarkoituksena on mahdollistaa osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan, ei pelkästään pitää hengissä. Tämä on huomioitava, kun pohditaan toimeentulotuen perusosan pienentämistä tai täydentävää toimeentulotukea.

Kohtuullista toimeentuloa uhkaavat pienituloisuuden lisäksi toimintamahdollisuuksia rajoittavat tekijät, kuten koulutuksen puute, sairaudet ja velkaantuminen. Sosiaaliin suhteisiin liittyvät rajoitteet ilmenevät muun muassa yksinäisyytenä. Usein näissä tapauksissa viranomaisten toiminnan koetaan lannistavan omaehtoista toimintaa.

Julkaisu: Kangas O, Niemelä M, Rajas A (toim.). Takaisin perusteisiin. Perusturvan riittävyys kulutuksen näkökulmasta. Helsinki: Kela, 2013. ISBN 978-951-669-923-6 (nid.), 978-951-669-924-3 (pdf). Hinta: 20 euroa.

SUURIN OSA JULKAISUISTAMME ON LUETTAVISSA HELPOSTI MYÖS TABLETTITIEKONEILLA PDF:NÄ. WWW.KELA.FI/TUTKIMUS

SITAATTI KIRJASTA

”Nykyisin köyhyysrajana yleisimmin käytetään 60 % väestön keskitulosta. Selvää on, että valittu köyhyysraja vaikuttaa saamaamme kuvaan köyhyyden laajuudesta ja kohtaannosta yhteiskunnassa.”

UUSIMMAT TUTKIMUSJULKAISUT

Härkäpää K, Harkko J, Lehikoinen T. Työhönvalmennus ja sen kehittämistarpeet. Tutkimuksia 128

Tutkimuksessa tarkastellaan ammatilliseen kuntoutukseen sisältyvää työhönvalmennustoimintaa, sen kohdejoukkoa, toteutusta ja tuloksia. Tulosten perusteella asiakkaat kokevat saavansa työhönvalmennuksesta monia hyötyjä, vaikka työllistymistulokset ovat vaati-mattomat.

Ashorn U, Autti-Rämö I, Lehto J, Raja-vaara M (toim.). Kuntoutus muuttuu – entä kuntoutusjärjestelmä? Teema-kirja

Kuntoutusjärjestelmän kokonaisvaltai-nen uudistaminen on osoittautunut han-kalaksi, mutta järjestelmä muuttuu jat-kuvasti eri osajärjestelmien uudistus-ten ansiosta. Teemakirjassa tarkastel-laan suomalaisen kuntoutusjärjestelmän nykytilaa ja haasteita.

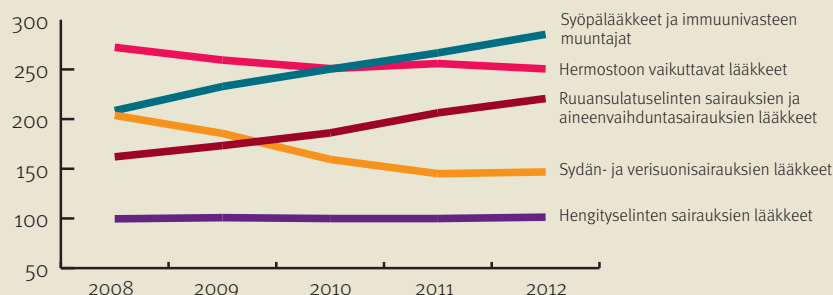
Lind J. Kelan järjestämän kuntoutuksen toteutuminen työikäisillä maa-hanmuuttajilla. Työpapereita 51

Selvityksessä vertaillaan maahanmuut-tajien työmarkkina-asemaa ennen ja jäl-keen Kelan järjestämän kuntoutuksen. Tarkastelussa ovat vuonna 2007 kun-toutuksen päättäneet. Useimmin työ-markkina-aktiivi oli henkilö, joka oli par-haassa työssä, joka oli ollut työmark-kinoilla myös kuntoutuksen alkaessa ja jolla pääsairautena oli ollut tuki- ja lii-kuntaelinten sairaus.

TILAUKSET:

Suurin osa julkaisuista (pdf) on ladattavissa ilmaiseksi verkosta osoitteesta www.kela.fi/julkaisut. Tilastokatsaukset voi lukea osoitteessa www.kela.fi/tilastokatsaus. Tutkimusjulkaisut: puh. 020 634 1947, julkaisut@kela.fi. Tilastojulkaisut: puh. 020 634 1502, tilastot@kela.fi.

LÄÄKEKORVAUKSET KESKEISISSÄ LÄÄKEPÄÄRYHMISSÄ 2008–2012

Syöpälääkkeet myydyimpiä

VUONNA 2012 LÄÄKKEITÄ myytiin 2,7 miljardilla eurolla, mikä oli 2,2 % enemmän kuin edellisvuonna. Myydyimmäksi lääkeryhmäksi nousivat syöpälääkkeet ja immuunivasteen muuntajat (382 miljoonaa euroa).

Hermostoon vaikuttavat lääkkeet, joita aiemmin myytiin eniten, olivat toiseksi myydyimpiä (378 miljoonaa euroa). Ruuansulatuselinten sairauksien ja aineenvaihduntasairauksien lääkkeitä myytiin 253 miljoonalla sekä sydän- ja verisuonisairauksien lääkkeitä 176 miljoonalla eurolla.

Lääkkeiden kokonaismyynnistä avohoidon reseptilääkkeiden osuus oli 71 %, itsehoitolääkkeiden osuus 12 % ja sairaaloihin myytyjen lääkkeitä 17 %.

Lääkekorvauksia sai 3,9 miljoonaa henkilöä eli kolme neljästä suomalaisesta. Eri-tyiskorvattavista lääkkeitä maksettiin korvausta reilulle miljoonalle. Yleisimmät erityiskorvaukseen oikeuttavat sairaudet olivat krooninen verenpainetauti, diabetes, keuhkoastma ja sepelvaltimotauti.

Korvauksia maksettiin yhteensä 1 303 miljoonaa euroa, mikä oli 3,3 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. Peruskorvausten määrä pieneni, mutta vaikeiden pitkäaikaissairauksien lääkkeitä maksettavat erityiskorvaukset kasvoivat 7,7 %. ■

Timo Partio

Lue lisää > Suomen lääketilasto 2012

3 ladattua tutkimusjulkaisua (11–12/2013)

1. Paltamaa J, Karhula M, Suomela-Markkanen T, Autti-Rämö I (toim.). Hyvän kuntoutuskäytännön perusta. Käytännön ja tutkimustiedon analyysistä suositukseen vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishankkeessa. Teemakirja
Kirjassa kuvataan kolmen diagnosoimisryhmän (aivoverenkiertohäiriöt, monitippeliskleroosi ja CP-oireyhtymä) avulla Kelan järjestämän vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen nykytilaa, arviointikäytäntöjä ja kehittämistarpeita sekä kuntoutustoi-
menpiteiden vaikuttavuutta.

2. Hiilamo H, Niemelä H, Pykälä P, Riihelä M, Vanne R. Sosiaaliturva ja elämänvaiheet. Suomen sosiaaliturvan kehitys esimerkkien ja tilastojen valossa. Erillisjulkaisu

Kirja on päivitetty versio vuonna 2007 ilmestyneestä julkaisusta, jonka tavoitteena on selvittää, miten sosiaaliturvatuudet ja hyvinvointivaltion palvelut toimivat ihmisen eri elämänvaiheissa. Esimerkkihenkilöinä toimivat kuvitteelliset Aino, Perttu ja Viivi. Julkaisu on suunnattu erityisesti lukion ja yläasteen opettajille.

3. Niemelä M, Saari J (toim.). Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Teemakirja

Terveysten ja talouteen liittyvät ongelmat kasautuvat yhä useammin samoille henkilöille. Tämä selviää sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamasta tutkimuksesta, joka toteutettiin Itä-Suomen yliopiston, Kelan ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteistyönä. Tutkijoiden mukaan erilaisilla sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä voidaan kuitenkin merkittävästi vaikuttaa huono-osaisten tilanteeseen.

www.kela.fi/tutkimus > julkaisu

UUSIMMAT TUTKIMUSJULKAISUT

Pikkarainen A, Vaara M, Salmelainen U. Gerontologisen kuntoutuksen toteutus, vaikuttavuus ja tiedon välittyminen. Teemakirja

Ikääntyneiden kuntoutujien yhteistoiminnallisen kuntoutuksen kehittämishankkeen loppuraportissa todetaan, että kuntoutus lisää ikääntyneiden turvallisuudentunnetta. Turvallisuudentunteen vahvistuminen, elämänlaadun, liikumis- ja toimintakyvyn paraneminen sekä omalta ikäpolvelta saatu tuki edistävät puolestaan ikääntyneen ihmisen mahdollisuuksia jatkaa itsenäistä elämää.

Lind J, Toikka T, Heino P, Autti-Rämö I. Aslak- ja Tyk-kuntoutujien työuran jatkuminen rekisteritietojen perusteella. Selosteita 83

Selvityksessä tarkastellaan Kelan kuntoutuksen vuonna 2007 päättäneiden työuran jatkumista kolme vuotta kuntoutuksen jälkeen. Paras tulos saavutetaan, kun kuntoutus aloitetaan ennen pitkiä sairauslomia ja toteutetaan tiiviissä yhteistyössä eri osapuolten kanssa.

UUSIMMAT TILASTOKATSAUKSET

Korkeakouluopiskelijoiden lainankäyttö
on yleistynyt selvästi sen jälkeen, kun lainan nostamista helpottava lakimuutos tehtiin syksyllä 2011. Lukuvouden 2012/13 aikana lainaa nostaneiden opiskelijoiden määrä kasvoi yliopistoissa 14 % ja ammattikorkeakouluissa 17 % lakimuutosta edeltäneestä lukuvuodesta.

TILAUKSET

Suurin osa julkaisuista (pdf) on ladattavissa ilmaiseksi verkosta osoitteesta www.kela.fi/julkaisut.

Tilastokatsaukset voi lukea osoitteesta www.kela.fi/tilastokatsaus.

Tutkimusjulkaisut: puh. 020 634 1947, julkaisut@kela.fi
Tilastojulkaisut: puh. 020 634 1502, tilastot@kela.fi

Tunnustusta pitkän linjan lääkärille

Turkulainen terveystieteiden lääkäri Pekka Kirstilä sai arvostetun Konrad ReijoWaran palkinnon.

SUOMALAINEN LÄÄKÄRISEURA DUODECIM myönsi Konrad ReijoWaran palkinnon LL Pekka Kirstilälle. Hän on jo 36. lääkäri, joka palkitaan käytännön lääkärityöstä.

Kirstilä on työskennellyt Turun kaupungin terveystieteiden lääkäriksi yli 40 vuoden ajan. Hän aloitti uransa 1972 eli samana vuonna, kun Suomeen luotiin terveystieteiden järjestelmä. Vuotta aiemmin hän valmistui lääketieteen lisensiaatiksi Turun yliopistosta ja sai yleislääketieteen erikoislääkärin oikeudet 1984 sekä terveydenhuollon erikoislääkärin oikeudet 1988.

”Pitkän työurani aikana perusasetelma potilas-perusterveydenhuollon lääkäri ei tietenkään ole miksiäkään muuttunut. Toimintaympäristö sen sijaan on muuttunut paljonkin, kuten koko ympäröivä yhteis-

kunta. Juuri tällä hetkellä järjestelmä natsii liitoksissaan.”

Väestön ikääntyminen luo omat paineen- sa. Kirstilän mukaan lääketieteen kehitys tarjoaa kuitenkin koko ajan uusia mahdollisuuksia tutkia ja hoitaa.

”Tietotekniikka tunkeutuu kaikkeen sekä hyvässä että pahassa. Huolestuttavinta on, kun lääkärin aikaa ja energiaa käytetään enenevästi asioihin, joissa ei tarvita lääketieteellistä osaamista. Byrokratia uhkaa järkevää toimintaa ja on osasy syy nykyisiin ongelmiinkin”, Kirstilä pohtii.

Työsarkaa on riittänyt

Kirstilä on ollut vuosia terveystieteiden ja Turun kaupungin tartuntataudeista vastaavana lääkäriksi sekä useissa terveyden-

huollon luottamustoimissa. Hän on toiminut puheenjohtajana työyhteisönsä koulutus- ja hygieniatyöryhmissä sekä työsuojeluvaltuutettuna.

Aikaa on riittänyt myös muuhun: Kirstilä on ollut mukana terveydenhuoltoon ja tartuntatauteihin liittyvissä asiantuntijatyöryhmissä, pitänyt esitelmiä ja kirjoittanut artikkeleita alan julkaisuihin. Turun Sanomien lukijoille ovat tuttuja Kirstilän kolumnit, joissa hän on käsitellyt rakentavasti ja kriittisesti terveydenhuollon ja sairaanhoitoalan kysymyksiä. Hän on tuonut kirjoituksissaan rohkeasti esille terveydenhuollon taloudellisten kysymysten ja priorisoinnin eettisiä ongelmia.

Duodecim-seuran toimintaan Kirstilä on osallistunut aktiivisesti 1980-luvulta alkaen. Hän on toiminut jäsenenä Duodecimin iho-, hius- ja kynsi-infektioihin liittyvässä Käypä hoito -työryhmässä.

Kirstilä toimi myös sivutoimisena Kelan asiantuntijalääkärinä 1999–2000.

”Aloitin Turun Varissuon toimistossa ja myöhemmin tein työni Turun päätoimipisteessä, kun tietotekniikka antoi siihen mahdollisuuden. Viikoittainen 3 tunnin työaikaani oli mahdollista tehdä joustavasti, joten ajankäyttö ei ollut ongelma.”

Työsarkaan kuuluivat kaikki lääkärin asiantuntemusta vaativat etuudet, mutta eniten työllistivät päivärahat, lääkekorvaukset ja hoitotuet.

”Työ oli kiinnostavaa ja toi uuden ulottuvuuden muutenkin monipuoliselle työlle. Nämä tehtävät täydensivät toisiaan. Olin terveystieteiden lääkäriksi lausuntojen kirjoittaja ja Kelan asiantuntijalääkärinä osallistuin ratkaisujen tekemiseen. Jääviys tietenkin huomioitiin tarvittaessa.”

Arvostettu lääkäri ja kollega

Valitsemisvaliokunta korosti palkitsemisperusteluissaan, että Kirstilä on potilaiden ja kollegojen arvostama lääkäri. Potilaat tuntevat hänet taitavana, tunnollisena ja ystävällisenä lääkäriksi. Kollegat arvostavat hänen rauhallisuuttaan, luotettavuuttaan, huumorintajuun ja vastuunkantokykyään.

”Paras kiitos lääkärille on tietenkin, kun vaistoaa potilaidensa tyytyväisyyden. Saa-man palkinto on kuitenkin suurin mahdollinen julkinen tunnustus, mitä olisin voinut kuvitella. Se on koskettanut minua syvästi”, Kirstilä luonnehtii.

Urheilullinen terveystieteiden lääkäri eh-tii myös pitää huolta kunnostaan: Kirstilä on osallistunut yli 30 vuoden ajan Lääkäriryhmä-juoksutapahtumaan Helsingin Olympiastadionilla. ■

Annamari Tuulio-
Henriksson, Juha
Torkkeli och Irja Kiisseli.

Unga behöver snabba hjälpinsatser

FPA erbjuder de unga mångsidiga tjänster från studiestöd till olika rehabiliteringsformer. Tre experter berättar hur de unga mår och hur tjänsterna för unga kunde förbättras.

De unga är flitiga kunder på FPA-byråerna runt om i Finland. FPA:s webbtjänster anlitas av över 60 % av de unga. Allra mest ansöker de unga om studiestöd, arbetslöshetsunderstöd och bostadsbidrag. Ungdomarna har också blivit den viktigaste kundgruppen för FPA-rådgivarna, som inledde sitt arbete i somras. Rådgivarna reder tillsammans med kunden ut kundens behov av tjänster och gör upp en åtgärdsplan. Om det behövs och den unga samtycker till det kontakter rådgivarna andra myndigheter.

”Den ungas livssituation kan vara så rörig att han eller hon inte har klarat av att se till sitt utkomstskydd. Också andra livshan-

teringsproblem kan finnas i bakgrunden”, summerar **Juha Torkkeli**, chef för Mellersta Finlands försäkringsdistrikt.

I Mellersta Finland medverkar FPA aktivt i två kommunförsök och den praktiska utformningen av ungdomsgarantin. Inom ramen för kommunförsöket i Jyväskylä har över 200 arbetslösa, av vilka 80 är yngre än 30 år, fått arbete på den öppna arbetsmarknaden. FPA har i uppgift att för dem som får arbete sköta ändringarna av utkomstskyddet för arbetslösa och av bostadsbidraget så flexibelt som möjligt.

”Det vore bra om FPA kunde få fatta beslut om också utkomststödet grunddel. Då skulle vi mer flexibelt kunna reagera på för-

ändringar samtidigt som den unga skulle slippa springa från en lucka till en annan”, säger Torkkeli.

Lättare att få rehabilitering

Om en funktionsnedsättning eller sjukdom medför studie- eller sysselsättningsproblem erbjuder FPA hjälp i form av rehabilitering med sikte på arbetslivet. Utbildnings- och arbetsprövning som betalas av FPA kan vara till nytta när det gäller att hitta en lämplig studie- eller arbetsplats. Arbetsförutsättningarna kan förbättras genom arbetsträning.

Tack vare en lagändring är det sedan början av året numera lättare för unga att få yr-

kesinriktad rehabilitering via FPA. Tidigare prövades rehabiliteringsbehovet utifrån den aktuella sjukdomen. Nu är avsikten att inte bara beakta funktionsnedsättningen eller sjukdomen utan att också ta hänsyn till den ungas liv som helhet.

Även om en sjukdom i sig inte behöver innebära att den unga kanske måste avbryta sina studier kan den övriga livssituationen i kombination med sjukdomen medföra en risk för utslagning. Det finns olika rehabiliteringsverktyg som kan anlitas preventivt för att undgå större problem.

Tack vare ändringen kommer årligen numera uppskattningsvis 1 000 personer fler än tidigare att få yrkesinriktad rehabilitering.

Sedan början av 2013 har FPA ordnat egna rehabiliteringskurser för unga med psykiska problem. Kurserna ordnas i korta perioder under loppet av ett år. En del kurser består av individ- och gruppbesök om 2–3 timmar.

”Heldagsrehabilitering kan medföra en för hög tröskel för många unga”, konstaterar **Irja Kiisseli**, planerare i rehabiliteringsgruppen vid FPA:s hälsoavdelning.

Kurserna har dock inte fyllts i den mån man hade hoppats.

”Tjänsterna för unga är splittrade, och informationen har kanske inte nått fram till alla. Redan ordet rehabilitering i sig kan kännas främmande för den som är ung. Dessutom har självrisikandelarna för reseersättningar höjts, vilket kan försvåra möjligheterna att delta i rehabilitering”, resonerar Kiisseli.

Svårt att hitta hjälp

När man förfasar sig över allt elände glömmar man ibland bort att merparten av ungdomarna i Finland ändå mår synnerligen väl. De ungas psykiska problem har knapast ökat. Antalet sjukpensioner som har beviljats på psykiska grunder ser ut att ha stabiliserat sig.

”Neuropsykiatriska störningar, såsom ADHD, diagnostiseras i högre grad än tidigare, vilket kan bero på många faktorer. Det kan hända att diagnoserna numera ställs lättare än förut”, förklarar **Annamari Tuulio-Henriksson**, specialforskare vid FPA:s forskningsavdelning.

Depression, ångeststörningar, missbruk och ätstörningar är typiska psykiska ungdomsstörningar. Upp till 15–25 % av de unga kan ha sådana. Ändå uppsöker en-

dast var femte deprimerad vård. Flickor söker hjälp oftare än pojkar.

”Den unga kan undra över varför allt känns meningslöst, men kan inte analysera situationen mer i detalj. Många psykiska störningar är dessutom förknippade med problem med initiativförmågan och svårigheter i det sociala umgänget. Också skamkänslor kan hindra den unga från att söka hjälp.”

Tuulio-Henriksson anser att det största problemet är att utbudet av tjänster är otillräckligt och tjänsterna svåra att hitta. Även den som lyckas hitta hjälp får inte hjälp tillräckligt snabbt.

Det vore viktigt att de ungas sjukledigheter inte skulle dra ut på tiden. Sjukledighet innebär ett avbrott i den normala livsrytmen och försvagad ekonomi. Samtidigt krossas självkänslan, och också rusmedel kan komma in i bilden.

För vissa unga kvarstår sjukpensionen som det enda alternativet. Då gäller det att

se till att också dessa unga garanteras en god livskvalitet utan skuldbörda.

De intervjuade experterna är eniga om en sak. Samarbetet mellan olika aktörer borde ökas och de ungas problem åtgärdas så tidigt som möjligt.

”Det bästa sättet att ta hand om de unga är att måna om barnen och barnfamiljerna. Man borde till exempel inte skrota vårt fina familjerådgivningssystem. Det behövs även fler flexibla tjänster med låg tröskel”, menar Tuulio-Henriksson.

Nätverkssamarbete är viktigt i synnerhet när syftet är att stöda marginaliserade unga som behöver många slags tjänster samtidigt.

Torkkeli framhåller att nätverkssamarbete kräver resurser: ”Vi borde ha personer som mer långsiktigt kunde koncentrera sig på detta arbete.” ■

Hanna Moilanen

Översättning Kurt Kavander

FPA-rådgivning i soffan

NUORTEN TALO (De ungas hus) i Tammerfors för samman över tio myndigheter som stöd för de unga. Här erbjuds ungdomarna möjlighet att tala med representanter för bl.a. FPA, arbets- och näringstjänsterna, brottspåföljdsverket liksom stadens socialarbete, missbrukartjänster och skuldrådgivning. Vem som helst i åldern 16–29 år kan besöka De ungas hus med eller utan tidsbeställning och i sitt eget namn eller anonymt.

Mira Viitanen från FPA håller jour på De ungas hus en dag var tredje vecka. Under en eftermiddag vill i genomsnitt en ungdom diskutera något på tu man hand, men i vardagsrummet ställer ungdomarna ivrigt frågor om olika FPA-förmåner liksom i förbifarten.

”Vi kallar det rådgivning i soffan. En plats med låg tröskel erbjuder en hemtrevlig och avspänd miljö där det känns lättare att ta itu med saker och ting. Den som vågar sig in bjuds på kaffe och mat. I vardagsrummet kan man ställa frågor och få hjälp av personalen”, förklarar försäkringssekreteraren, som arbetar vid servicecentret för arbetskraften.

Arbetet på De ungas hus ansluter till Viitanens arbete vid servicecentret för arbets-

kraften i Tammerforsregionen, som är en samarbetsorganisation för kommunerna, arbets- och näringstjänsterna och FPA i området. Servicecentret hjälper svärsysselsatta arbetssökande att hitta sin plats på arbetsmarknaden.

När en sjukdom eller funktionsnedsättning hindrar sysselsättning kommer man in på Viitanens domän vid servicecentret. På De ungas hus ansluter problemen mer allmänt till livet i dess brokiga mångfald, såsom till studier, boende, arbetslöshet och till exempel föräldraledigheter.

”De unga befinner sig i så olika situationer och har många slags problem. Det kan handla om anteckningar i kreditupplysningsregistret, rättegångar, arbetslöshet, sjukdom eller problem med inlärnings- och koncentrationsförmågan. Här tar vi hänsyn till den ungas samlade livssituation.”

Vid sidan av förmånerna ställer besökarna frågor om återkrav av stöd och tolkningen av textinnehållet i olika beslut. Viitanens viktigaste uppgift är att ge ungdomarna råd och att hjälpa dem vidare. ■

Sabina Mäki

Översättning Kurt Kavander

Garanterat för ungdomarnas bästa

Ungdomsgarantin omsätts i praktiken som ett multiprofessionellt samarbete mellan många olika sektorer.

ENLIGT UPPSKATTNING finns det i vårt land 65 000 unga under 30 år med risk att bli utslagna. En del av dem saknar helt studie- eller arbetsplats. Samma problem finns också i många andra länder ute i Europa. Man talar till och med om en förlorad generation.

I regeringsprogrammet ingår en ungdomsgaranti, som också betecknas som ett prioriterat projekt. Projektet är synnerligen viktigt, eftersom utslagna ungdomar resulterar i stora kostnader, både mänskliga och samhällsliga.

Garantin har som mål att alla unga ska få hjälp att få utbildning, hjälp att komma in på arbetsmarknaden eller vid behov att få rehabiliteringstjänster. Behovet av tjänster beror alltid på ungdomarna själva. Myndigheterna ska tillsammans med de unga bedöma på vilket sätt man bäst kan främja ungdomarnas förutsättningar för ett självständigt liv, för arbete och tillräcklig utkomst.

Ungdomsgarantin omsätts i praktiken som ett multiprofessionellt samarbete mellan många olika sektorer. I den innersta kärnan av samarbetet finns ungdoms-, undervisnings- och socialväsendet, det uppsökande ungdomsarbetet, arbets- och näringsförvaltningen samt särskilda grupper bildade i syfte att verkställa garantin.

Den service som hälso- och sjukvården, FPA, servicecentren för arbetskraften samt tredje sektorn erbjuder hör nära ihop med denna helhet. Varje aktör har sin egen viktiga insats att göra. Hur kommer då de ungdomar som behöver tjänsterna till rätta i allt det här?

Det väsentliga är, att de aktörer som möter ungdomarna – i samråd med de unga – tar ansvar för ärendena och sköter sin egen roll kundorienterat och utan dröjsmål samt att de är medvetna om kundernas totala situation och om deras övriga behov av service. Aktörerna måste också känna till vilken service övriga aktörer erbjuder, hjälpa ungdomarna vidare till annan service när så behövs och komma överens om ansvarsfördelning och samarbete tillsammans med mottagarna och ungdomarna.

Genom att smidigt vägleda till en annan service kan man undvika att processen avbryts. Kravet är hårt och förutsätter kundo-

rienterade metoder, fungerande partnerskap och möjligheter att när så behövs ringa upp. När partnerskapet är gott vet man vilka som är kontaktpersoner, då har man kommit överens om spelreglerna och då tillämpas direkta kontakter.

Samarbete är nödvändigt och det erbjuder också goda möjligheter att utveckla processerna. Det får ändå inte leda till att de knappa resurserna går åt enbart till samarbete, när ungdomarna samtidigt väntar sig att få diskutera med specialister. Några nya samarbetsforum behövs inte, om partnerskapet mellan aktörerna fungerar i vardagen och om spelreglerna är klara för hur servicen ska styras.

Också om det finns många aktörer i kretsen kring de unga är ungdomarna själva naturligtvis viktigast. Personernas egen orientering och vilja att förbättra sin situation är en förutsättning för att allt ska lyckas. Vägledningen och den hjälp som erbjudits kan hamna i kategorin ”intresse saknas”, om de som ska hjälpa inte på allvar intresserar sig för de ungas individuella situation och deras värld. Om de unga inte upplever att aktörerna har lyssnat till och godkänt dem, uppstår inget givande samarbete. Äkta

möten och uppskattning kan verka som klichéer, men för ungdomar som söker sin väg kan de vara upplevelser av stort värde.

I en värld fylld av effektivitet och prestationsmätare är utrymmet inte alltid särskilt stort för möten mellan människor. Ändå är det så att ungdomsgarantin blir effektiv och ger resultat endast när aktörerna systematiskt samverkar med de ungas motivation. Dessa möten måste vi myndigheter fästa särskild uppmärksamhet vid, och på dessa möten måste vi inrikta resurser och kunnande.

Ungdomsgarantin kan vara en möjlighet för de unga – men samtidigt också för myndigheterna och för servicesystemen. ■

Jorma Viitala

Skribenten arbetar som förmänschef hos FPA

Översättning Gunilla Bergström

*När unga upplever
att de blir hörda,
blir samarbetet
givande.*

Kutsu juhannustansseihin

Nuorena toimin 1980-luvulla sosiaalityöntekijänä Tampereen kaupungin sosiaalivirastossa. Tein silloin viraston asiakkaiden asioissa tiivistä yhteistyötä Kelan kanssa.

Asiakkaat saivat siihen aikaan huoltoapua. Minulla oli asiakkaana veljessarja, joka teki rötöksiä ja väkivallantekoja ja istui vuoroon vankilassa. Yksi oli päässyt vapaaksi ennen juhannusta ja oli vailla juhannustanssiseuraa. Hän pyysi huoltoapua hakiessaan kähisevällä äänellä minua kanssaan tansseihin. Kiitin mukavasta kutsusta, mutta vastasin kieltävästi.

Kerroin kutsusta esimiehelleni. Hän neuvoi, ettei asiakkaan kutsuihin saa vastata myöntävästi.

Tämä juttu jäi minulle erityisesti mieleen esimiehen vakavan ohjeen vuoksi. Silloin se tuntui aika hullulta, mutta jälkepäin ajatellen ymmärtää, että asiakaspalvelussa toimivia pitää opastaa ja tukea. Tehtävä ei aina ole helppo, ja esimiehen tukea tarvitaan.

Anneli Taina

ylijohtaja, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Kelan hallituksen puheenjohtaja

Seuraa Kelaä sosiaalisessa mediassa. Löydät meidät monista eri kanavista.

Facebook

lapsiperheille ja opiskelijoille
www.facebook.com/kelakerttu
www.facebook.com/opintotuki

Kela-Kerttu Suomi24.fi:ssä ja opiskelijoiden palsta

Kela-Kerttu vastaa lapsiperheiden kysymyksiin Suomi24.fi-sivuilla
www.suomi24.fi/kela-kerttu
www.kela.fi/opiskelijat
Opiskelijoiden keskustelupalsta

Twitter

@Kelan_uutiset kertoo tuoreet uutiset Kelasta
@Kelantutkimus painottuu sosiaaliturvan tutkimustietoon
@Kelantilastot kertoo ajankohtaisen tilastotiedon sosiaaliturvan alalta

Youtube

www.youtube.com/user/Kelakanava/

Slideshare

www.slideshare.net/kelantutkimus

LinkedIn

töyöpaikkoja ja Kela-kuulumisia rekrytoinnin näkökulmasta
www.linkedin.com/kela

Blogit

www.kela.fi/tutkimusblogi